

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
FILOZOFIJAS VĒSTURES KATEDRA

Filozofijas bakalaura studiju programmas

3. kursa studente

Māra Ezera

Stud. Apl. Nr. me08008

**ANALOĢISKĀS PREDIKĀCIJAS JĒDZIENS
AKVĪNAS TOMA FILOZOFISKAJĀ TEOLOĢIJĀ**

Bakalaura darbs

Darba zinātniskais vadītājs

lektors Edgars Narkēvičs

Rīga, 2012

Satura rādītājs

ANOTĀCIJA.....	3
ANNOTATION.....	3
IEVADS.....	4
1. ANALOĢISKĀS PREDIKĀCIJAS VIETA FILOSOFIJAS VĒSTURĒ UN AKVĪNAS TOMA FILOSOFISKAJĀ TEOLOĢIJĀ.....	8
1. 1. Analogiskās predikācijas teorijas pirms Akvīnas Toma.....	8
1. 2. Analogiskās predikācijas vieta Akvīnas Toma filosofiskajā teoloģijā.....	13
2. ANALOĢISKĀS PREDIKĀCIJAS NOŠĶĪRUMS NO VIENNOZĪMĪGAS UN DAUDZNOZĪMĪGAS PREDIKĀCIJAS.....	16
3. ANALOĢISKĀS PREDIKĀCIJAS VEIDI.....	20
3. 2. Attiecinājuma analogija.....	23
3. 3. Līdzdalības analogija.....	27
4. ANALOĢISKĀS PREDIKĀCIJAS IZMANTOJUMS DIEVA APZĪMĒŠANĀ.....	31
4. 1. Analogiskās predikācijas atšķirība no viennozīmīgas un daudznozīmīgas predikācijas Dieva raksturošanā.....	32
4. 2. Patiesu predikātu attiecināšana uz Dievu.....	35
4. 3. Primaritātes problēma Dieva apzīmēšanā.....	39
SECINĀJUMI.....	42
LITERATŪRAS SARAKSTS.....	46

ANOTĀCIJA

Šajā bakalaura darbā tiek apskatīta analogiskā predikācija Akvīnas Toma filosofiskajā teoloģijā. Lai to raksturotu, tiek aprakstīts tās nošķirums no viennozīmīgas un daudznnozīmīgas predikācijas, kā arī trīs veidi, kādos tā iedalās- proporcionalitātes analogija, attiecinājuma analogija un līdzdalības analogija. Analogiskās predikācijas nozīme un lietojums tiek raksturots ar apskatu par tās izmantojumu Dieva apzīmēšanā.

Atslēgas vārdi

- Analogiskā predikācija
- Akvīnas Toms
- Filosofiskā teoloģija
- Dieva apzīmējumi
- Esamības analogija

ANNOTATION

Subject of this bachelor thesis is analogical predication in Thomas Aquinas' philosophical theology. To describe analogical predication it is distinguished from univocal and equivocal predications, and three types of analogy are characterized- analogy of attribution, analogy of proportionality and analogy of participation. To show the importance and use of analogical predication, the way it is used to apply divine names is described.

Keywords

- Analogical predication
- Thomas Aquinas
- Philosophical theology
- Divine names
- Analogy of being

IEVADS

Analoģiskās predikācijas teorijas ir nozīmīgas, jo tās palīdz izskaidrot, kā iespējams predikātu attiecināt pret lietām, kuras ir pavisam atšķirīgas savā būtībā. Piemēram, tās palīdz izskaidrot, kā ir iespējams predikātu esošs attiecināt gan uz substancēm, gan akcīdencēm, lai gan akcīdenču esamība ir pilnībā atkarīga no substanču esamības. Tā Akvīnas Toma filosofiskajā teoloģijā ir neaizstājama arī tādēļ, ka tas ir vienīgais predikācijas veids, kas atļauj apzīmēt Dievu ar cilvēku radītiem predikātiem. Šāda predikācija ir nepieciešama, jo tajā tiek ņemta vērā gan radītāja un radītā saistība un līdzība, gan netiek noliegtas atšķirības, kas pastāv starp radītā un radītāja esamības veidiem. Tā ļauj racionāli pamatot, kādēļ uz Dievu var attiecināt apzīmējumus, kas primāri tiek attiecināti uz tā radīto.

Mūsdienās sarunvalodā analogija tiek lietota kā salīdzinājums, kas balstīts uz jebkādu līdzību, vai kā slēdziena forma, kurā no vairāku lietu kopīgas īpašības izdara secinājumus par kādu citu līdzību, kas varētu starp tām pastāvēt. Šajā darbā analogija netiks skatīta no šāda skatpunkta, analogija tiks apskatīta kā predikācijas veids, kurš sevī ietver gan atšķirību, gan saistību starp dažādām lietām, uz kurām tas tiek attiecināts. Tā tiks skatīta kā piederoša trīsdaļīgam predikācijas veidu iedalījumam, kurā abi pārējie predikācijas veidi ir viennozīmīga (univocus) un daudznozīmīga predikācija (aequivocus). Predicējums tiek saprasts kā tādu apzīmējumu attiecināšana, kuriem piemīt patiesuma vērtība.

Akvīnas Toma darbos ir atrodamas neskaitāmas vietas, kurās analoģiskas predikācijas izmantošana tiek implicēta, bet tikai dažas, kurās tā pati tiek aprakstīta. Tādēļ, lai gan šī Akvīnas Toma teorija ir tikusi interpretēta un apskatīta daudzos un dažādos veidos, viņš pats par to ir rakstījis maz.

Šī bakalaura darba mērķis ir savienot Akvīnas Toma rakstīto par analoģisku predikāciju ar to, ko viņš rakstījis par to netieši, un, izmantojot mūsdienu autoru interpretācijas un komentārus, sistemātiski attēlot, kāds Akvīnas Toma izpratnē ir analoģiskās predikācijas jēdziens, tā nozīme un pielietojums. Viņa teorijā nozīmīgākais analoģiskās predikācijas lietojums ir Dieva raksturošanā, tādēļ šajā darbā, lai parādītu analoģiskās predikācijas nozīmīgumu un lietojumu, tiek skatīts, kādā veidā Akvīnas Toms ar filosofijas un semantikas palīdzību risina un racionāli pamato ticībā balstīto Dieva apzīmēšanu ar tādiem predikātiem, kuru tiešā nozīme attiecas uz tā radīto.

Šajā darbā ir apskatīts gan analoģiskās predikācijas lietojums risinot metafiziskas

problēmas, tādas kā esamības analogija (*analogia entis*), gan arī teoloģiski semantiskus jautājumus, to, kā iespējams par vienotu un pilnīgu būtni pateikt kaut ko patiesu nepilnīgajā un laicīgajā cilvēku veidotajā valodā. Raksturots jautājums, kā apzīmējumi, kas attiecināti uz Dievu, var būt patiesi, ja viņu nav iespējams uztvert tiešajā cilvēciskajā pieredzē, bet gan tikai ar tā radītā līdzības ar radītāju palīdzību.

Tiek apskatīta ne tikai analogiskās predikācijas teorija, bet ieskicēti arī iepriekšpieņēmumi, kas ir nepieciešami, lai izskaidrotu, kādēļ analogiska predikācija ir nepieciešama. Galvenie no tiem ir pieņēmums, ka radītais vienmēr ir līdzīgs radītājam, kurā balstoties iespējams aprakstīt Dievu ar tā radītā apzīmējumiem, kā arī Dieva atribūtu vienotība, kas kontrastē ar tā radītā sadalītību un liecina par pavisam atšķirīgiem esamības veidiem.

Bakalaura darbu veido četras nodaļas. Pirmajā nodaļā “Analogiskās predikācijas vieta filosofijas vēsturē un Akvīnas Toma filosofiskajā teoloģijā” tiek apskatītas analogiskās predikācijas jēdziena teorijas līdz Akvīnas Tomam un to ietekme uz viņa teoriju, uzsvaru liekot uz tiem autoriem un teorijām, kuras iespaidojušas viņa doktrīnu visvairāk un uz kurām viņš atsaucas savos darbos. Raksturots, kādos aspektos Akvīnas Toms skata analogisko predikāciju, izmantojot loģiku, metafiziku un teoloģiju.

Otrajā nodaļā “Analogiskās predikācijas nošķirums no viennozīmīgas un daudznnozīmīgas predikācijas” apskatīts, kādā veidā analogiskā predikācija atšķiras no abiem pārējiem Akvīnas Toma izdalītajiem predikācijas veidiem, daudznnozīmīgas un viennozīmīgas predikācijas, un kādēļ var teikt, ka analogiskā predikācija kā apzīmēšanas līdzeklis atrodas starp abiem pārējiem predikācijas veidiem.

Trešajā nodaļā “Analogiskās predikācijas veidi” tiek apskatīti trīs veidi vai aspekti, kādā to iespējams izmantot. Akvīnas Toma analogiskas predikācijas teorija lielā mērā ir viņa komentētāju un interpretatoru sistematizēta¹, tādēļ šajā nodaļā apskatīts gan paša Akvīnas Toma rakstītais, gan arī citu autoru interpretācijas un komentāri par Akvīnas Toma analogiskās predikācijas teoriju, lai izveidotu skaidru tās aprakstu. Šīs nodaļas pirmajā apakšnodaļā tiek apskatīta proporcionalitātes analogija (*analogia proportionalitatis*) kā salīdzinājums starp proporcionalām attiecībām, kā arī apskatīts, kādos veidos to iespējams izmantot. Otrajā apakšnodaļā apskatīta attiecinājuma analogija (*analogia attributionis*) un tās galvenā pazīme, kas ir apzīmējumu attiecinājums primārā un sekundārā nozīmē (*per prius et posterius*), kā arī divi tās attiecību veidi- attiecība viens ar otru (*unius ad alterum*) un attiecība

---

1 **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae.* Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2006 P. 97

daudzi ar vienu (*multorum ad unum*). Trešajā apakšnodaļā apskatīta līdzdalības analogija (*analogia participationis*), kas ir atkarīga no cēloņa un rezultāta līdzības un kauzālām attiecībām, kā arī ir noderīga Dieva apzīmēšanas pamatojumā. Apskatīti tās trīs nepieciešamie aspekti, kas ir līdzdalība, imitācija un nevienlīdzība.

Ceturtajā nodaļā “Analogiskā predikācija kā līdzeklis Dieva apzīmēšanā” apskatīts, kā iespējams analogiskus predikātus attiecināt uz Dievu, ieskicējot to, kādā veidā Dievs tiek izziņāts. Pirmajā apakšnodaļā apskatīts, kādēļ tieši analogiska predikācija, nevis viennozīmīga vai daudznozīmīga, var tikt izmantota Dieva apzīmēšanā. Otrajā apakšnodaļā apskatīts, kā iespējams ar analogiskas predikācijas palīdzību attiecināt uz Dievu patiesus predikātus. Tiek apskatītas atšķirības starp noliedzošiem, relatīviem, metaforiskiem un apstiprinošiem predikātiem, izceļot pēdējo veidu un tā atšķirības no pārējiem, kā arī skatot Akvīnas Toma pamatojumu, kādēļ šādus apstiprinošus un burtiskus apzīmējumus var attiecināt uz Dievu. Trešajā apakšnodaļā apskatīta primaritātes problēma Dieva apzīmēšanā, apskatīts jautājums, kā iespējams apzīmēt vienmēr savā būtībā primāro Dievu ar predikātiem, kas primārā un tiešā, pienācīgā nozīmē tiek attiecināti uz tā radīto. Šajā nodaļā skatīts analogiskās predikācijas pielietojums, tas, kādā veidā ar tās palīdzību var pamatot uz Dievu apzīmējumus.

Šajā bakalaura darbā izmantoti seši Akvīnas Toma darbi. Visvairāk skatī darbi *Summa Theologiae* un *Summa Contra Gentiles*. No *Summa Theologiae* analogiskās predikācijas un Dieva apzīmēšanas jautājumā visnozīmīgākais ir pirmās grāmatas trīspadsmitais jautājums, kurš sastāv no divpadsmit artikuliem, un kurā apskatīts, kādā veidā uz Dievu kā pilnīgu būtni var attiecināt nepilnīgās cilvēku valodas apzīmējumus. No darba *Summa Contra Gentiles* visvairāk izmantotas pirmās grāmatas nodaļas no trīsdesmitās līdz trīsdesmit sestajai, kurās arī apskatīts jautājums par vārdu attiecināšanu pret Dievu. Šajos tekstos analizēts, kā iespējams apzīmēt Dievu pēc līdzības ar tā radīto, kā atšķiras analogiska predikācija no viennozīmīgas un daudznozīmīgas, kā arī raksturots gan, kas ir analogiska predikācija, gan tās lietojums attiecībā pret Dievu un tā radīto. Tajos Akvīnas Toms sniedzis pamatojumu tam, ka iespējams pret Dievu attiecināt patiesus un apstiprinošus predikātus.

Bakalaura darbā izmantots arī Aristoteļa darbs “Metafizika”, lai ieskicētu analogiskās predikācijas jēdziena vēsturi. Kā pirmajā nodaļā tiks apskatīts, Aristotelim bijusi viena no lielākajām ietekmēm Akvīnas Toma analogiskās predikācijas redzējumā, kā arī analogijas teorijas izveidē kā tādā.

No sekundārās literatūras visvairāk izmantota G. P. Rokka (Rocca, G. P.) grāmata *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology*. Šī grāmata izvēlēta, jo tajā aprakstīti veidi, kādos Akvīnas Toms apzīmē

Dievu, atvēlot lielu grāmatas daļu arī tieši analogiskās predikācijas analīzei.

Lai labāk izprastu Akvīnas Toma darbu *Summa Theologiae*, izmantota R. Te Veldes (Te Velde, R.) grāmata *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae*, kurā veikta analīze par šo Akvīnas Toma darbu.

G. P. Klubertēna (Klubertanz, G. P) darbs *St. Thomas Aquinas on Analogy. Textual Analysis and Systematic Synthesis* un G. B. Felāna (Phelan, G. B.) darbs *Saint Thomas and Analogy. Aquinas Lecture* izvēlēti dēļ sistemātiskā analogiskās predikācijas apraksta, kā arī, lai ieskicētu analogiskās predikācijas vēsturi. Šajos darbos apskatīta tieši Akvīnas Toma analogiskā predikācija, analizējot arī viņa interpretatoru darbus.

J. F. Vipela (Wippel, J. F.) raksts *Metaphysics*, kā arī B. Montēņa (Montagnes, B.) darbs *The Doctrine of the Analogy of Being according to Thomas Aquinas*. izmantoti, lai apskatītu analogisko predikāciju no metafizikas puses, kas ir īpaši svarīgi esamības analogijas analīzē.

No interneta materiāliem kā nozīmīgākais jāmin E. J. Ašvorta (Ashworth, E. J.) Stenfordas interneta enciklopēdijas šķirklis *Medieval Theories of Analogy*, kurā sistemātiski apskatītas analogiskās predikācijas teorijas viduslaikos, kā arī analogijas jēdziena izcelsme.

1. ANALOĢISKĀS PREDIKĀCIJAS VIETA FILOSOFIJAS VĒSTURĒ UN AKVĪNAS TOMA FILOSOFISKAJĀ TEOLOĢIJĀ

Akvīnas Toms raksta par analogisko predikāciju tādā veidā, kas liek domāt, ka viņš to uzskata par pašsaprotamu un jau nostabilizētu terminu. Tādēļ ir nepieciešams raksturot, no kādām teorijām viņš iespaidojies un no kādiem autoriem pārņēmis viņa izmantotos jēdzienus. Šajā nodaļā apskatītas analogiskās predikācijas teorijas pirms Akvīnas Toma un to ietekmes uz viņa teoriju, kā arī šīs teorijas vieta Akvīnas Toma filosofiskajā teoloģijā. Tiek ieskicētas Platona, Aristoteļa un neoplatonisma autoru analogiskās predikācijas teorijas, lai apskatītu, no kādiem autoriem un teorijām Akvīnas Toms iespaidojies visvairāk.

Raksturots, kā viņš izmantojis Aristoteļa metafiziku un loģiku vienlaicīgi ar teoloģiju, un kā viņš pamato filosofijas un metafizisku spriedumu izmantošanu teoloģijā. Pieminēti arī Aristoteļa sniegti piemēri analogiskai predikācijai, ko vēlāk izmanto arī Akvīnas Toms un kas tiek aprakstīti nākošajās šī darba nodaļās, kā arī Aristoteļa veidotais pamats esamības analogijai, kas ir nozīmīga, raksturojot analogiskās predikācijas izmantošanu metafizikā.

Raksturots, no kādiem skatpunktiem Akvīnas Toms skata predikāciju teorijas, un nedaudz ieskicēts vēsturiskais fons tam, kā veidojusies Akvīnas Toma izpratne par analogisku predikāciju un abiem pārējiem predikācijas veidiem- viennozīmīgu un daudznazīmīgu predikāciju.

Šī nodaļa savā ziņā var tikt skatīta kā ievads tālākajam iztirzājumam, jo tā ievada vairākas problēmas, kas tiks izvērstas tālākajās nodaļās, un parāda to vietu Akvīnas Toma filosofiskajā teoloģijā. Apskatīts arī, kādēļ Akvīnas Toma teoloģija tiek saukta par filosofisko teoloģiju, un kā viņš skata filosofijas un ticības savstarpējās attiecības. Aprakstīts, kādā griezumā viņš skata analogisku predikāciju, no kādu teoriju un jomu skatpunkta.

1. 1. Analogiskās predikācijas teorijas pirms Akvīnas Toma

Šajā nodaļā tiks apskatīta analogiskās predikācijas jēdziena izcelsme un vēsture pirms Akvīnas Toma, koncentrējoties uz tiem autoriem un aspektiem, kas viņa analogiskās predikācijas teoriju iespaidojuši visvairāk.

Analoģiju kā matemātisku un ģeometrisku proporcionalitāti lietoja senajā Grieķijā jau

pirms Platona laikiem², lai gan Platons bija pirmais, kurš sāka izmantot analogisku predikāciju filosofijā. Pirmo reizi analogijas jēdziens parādās pitagorieša Arhīta no Tarantas tekstā, kurā viņš apraksta mūziku no matemātikas skatpunkta. Matemātiskais skatījums uz analogiju bija dominējošs līdz Platonam, kurš sāka izmantot analogiju arī ontoloģijā,³ lai gan viņš lietoja analogiju arī kā matemātisku proporcionalitāti. Pirms Platona analogiju visvairāk izmantoja matemātikā, reliģijā un mākslā, bet Platons bija pirmais, kurš sāka izmantot analogiju kā pamatā filosofisku līdzekli, raksturojot to kā līdzību starp saistībām, kā arī kā starp vairākām lietām vienlaicīgi pastāvošu līdzību un atšķirību un rakstot, ka tā ir pati skaistākā no visām saistībām.⁴ Arī Platona pasaules iedalījumā ideju un sajūtamajā, materiālajā pasaulē, analogija ir nozīmīga- šīs abas pasaules vieno analogiska saikne, tās ir līdzīgas, tomēr būtiski atšķirīgas. To var saskatīt arī viņa slavenajā alegorijā par alu- ēnas un to izraisītāji, jeb sajūtamā pasaule un ideju pasaule, ir līdzīgas, bet tomēr atšķirīgas, kas ir analogijas pazīme.⁵

Akvīnas Toms savā analogijas teorijā visvairāk iespaidojies no Aristoteļa. Aristotelis analogisku predikāciju aprakstīja no loģikas, matemātikas un metafizikas skatpunkta.⁶ Viņš izmantoja analogiju gan kā tehnisku matemātikas terminu, gan kā līdzību starp saistībā un kā proporcionalitāti. Lai apzīmētu analogiju, viņš bieži izmanto vārdus proporcionalitāte un proporcija. Analogiju kā proporcionalitāti viņš nošķir no sinonīmiem un homonīmiem predikātiem, kas vēlāk tiek saukti par viennozīmīgiem un daudznnozīmīgiem.⁷ Šis predikātu sadalījums ir plaši lietots sholastikā un to izmanto arī Akvīnas Toms. Tāds sadalījums, kādu to izmanto sholastikā, ir izveidots arābu aristotelismā.⁸

Aristotelis raksta, ka lietas ir homonīmas tad, ja, lai gan to nosaukumi ir vienādi, šo nosaukumu definīcijas atšķiras attiecībā pret katru no lietām. Viņš sniedz piemēru- cilvēka portrets un cilvēks abi var tikt saukti par dzīvniekiem. Predikācijas ir sinonīmas, ja ne tikai apzīmējošais vārds ir kopīgs, bet arī tā nozīme ir kopīga. Tā, piemēram, iespējams attiecināt vārdu dzīvnieks gan uz cilvēku, gan uz vērsi, un predikātam dzīvnieks būs viena un tā pati definīcija abos gadījumos, tas apzīmē piederību pie vienas dzimtas.⁹ Šis sadalījums ir atšķirīgs

---

2 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* Washington, D. C: The Catholic University of America Press, 2004. P. 77

3 **Stamberger, R. M. W.** *On Analogy: an Essay Historical and Systematic.* New York: Peter Lang Publishing Group, 1995. P. 11- 12

4 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 77

5 **Stamberger, R. M. W.** *On Analogy: an Essay Historical and Systematic.* P. 13- 14

6 *Ibid.*, P. 11- 12

7 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 78

8 **Montagnes, B.** *The Doctrine of the Analogy of Being according to Thomas Aquinas.* Milwaukee: Marquette University Press, 2004. P. 24

9 **Aristotle** *The Categories. // Aristotle Volume I. Categories. On Interpretation. Prior Analytics.* London:

no vēlākās viennozīmīgās un daudznnozīmīgās predikācijas ar to, ka homonīmā predikācijā tiek ietverta arī analogiskā predikācija, arī iepriekš skatītais piemērs Akvīnas Toma teorijā tiktu pieskaitīts pie analogiskās predikācijas.

Aristotelis analogiju, kas izmantota argumentā vai spriedumā, sauc par retorisku paņēmienu, kas izmantota lai pārliecinātu, izmantojot piemēru.¹⁰ Šajā izpratnē analogija nav pierādījums, bet gan tā rada iespēju no novērotās līdzības veikt secinājumus par atšķirīgām lietām, kurām, ja kāda īpašība ir kopīga, iespējams, kopīga ir vel kāda cita.

Aristotelis raksta, ka cēloņi un principi atšķirīgām būtnēm ir, šaurā nozīmē skatoties, atšķirīgi, bet skatot tos plašā nozīmē vai analogiski, tie ir vieni un tie paši visiem.¹¹ Arī Akvīnas Toms vēlāk izmanto šāda veida skatījumu uz cēloņiem kā primāriem un sekundāriem, šaurā nozīmē skatot var izdalīt vairākus cēloņus katrai lietai, piemēram, cilvēka cēlonis ir viņa vecāki, bet plašā nozīmē vai analogiski skatoties, primārais cēlonis vienmēr ir Dievs. Analogiska predikācija ir veids, kā izpaust līdzību starp lietām, kas pieder pie dažādām dzimtām, tā ir kā instruments, ar kuru iegūt kopīgas iezīmes pāri dzimtu un sugu robežām, ko nav iespējams izdarīt ar viennozīmīgas un daudznnozīmīgas predikācijas palīdzību.¹²

Aristotelis analogiju skatījis trīs aspektos

1. analogiska domāšana, ar kuras palīdzību iespējams lietas uztvert caur saistībām un līdzībām, tātad pastarpināti.
2. analogija, kas attiecas uz vārda nozīmi. Šis aspekts sevī ietver analogiju starp jēdzieniem un definīcijām, un attiecas uz loģiku.
3. esamības analogija. Esamība tiek attiecināta primāri uz substanci, un uz visu pārējo atsaucoties uz saistību ar substanci.¹³ Aristotelis bija pirmais, kurš izvērsti aprakstīja, kādēļ esamība tiek predicēta analogiski, kas ļoti iespaidoja tālāko analogiskās predikācijas teoriju, un šī teorija ir nozīmīga arī Akvīnas Toma filosofijā.

Aristoteļa filosofijā analogiska predikācija ir svarīga, jo tā attiecas uz galveno metafizikas pētniecības objektu- esamību.¹⁴ Aristotelis "Metafizikas" ceturtajā grāmatā sniedz analogiskas predikācijas piemēru, ko vēlāk izmanto arī Akvīnas Toms. Vārds veselīgs vienmēr ir saistīts ar veselību, vai nu to attiecina uz kaut ko, kas palīdz veselīgumu saglabāt

---

Harvard University Press, 1962. P. 13

10 **Phelan, G. B.** *Saint Thomas and Analogy. Aquinas Lecture.* Milwaukee: Marquette University Press, 1941. P. 17

11 **Aristotle** *Metaphysics. Books 10- 14. Oeconomica. Magna Moralia.* London: Loeb Classical Library, 1982. 1070a

12 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 79- 80

13 **Ross, J. F.** *Analogy.* // <http://www.sas.upenn.edu/~jross/analogy.htm> (skatīts 10. 05. 2012)

14 **Blanchette, O.** *Analogy and the Transcendental Properties of Being as the Key to Metaphysical Science.* // *The Saint Anselm Journal.* Vol. 2 No. 2, 2005. P. 2, 7.

vai atjaunot, vai to, kas norāda uz veselīgumu, vai arī uz to, kas šo veselīgumu nes¹⁵, tātad dzīvnieka ķermeni, substanci. Šo piemēru viņš saista ar to, kā tiek lietots predikāts esoš- tas tiek lietots dažādās nozīmēs, bet tam vienmēr ir saistība ar substancēm. Dažas lietas tiek sauktas par esošām, jo tās ir substances, citas- tādēļ, ka tās ir substances modifikācijas vai substances kvalitātes, vai termini, kas saistīti ar substanci, vai kādas citas saistības ar substanci dēļ. Pat substances noliegums ir esošs dēļ saistības ar substanci, līdz ar to mēdz teikt, ka neesošais ir neesošais, tātad attiecināta esamība uz neesošo.¹⁶ Uz substanci esamība tiek attiecināta primāri, uz visu citu- sekundāri, tikai saistībā ar substanci, jo bez substances tam nevar piemist esamība,¹⁷ tāpat kā vārds veselīgs tiek attiecināts primāri pret dzīvnieka ķermeni un tikai sekundāri pret to, kas palīdz veselīgumu saglabāt vai arī uz to norāda, jo bez dzīvnieka ķermeņa vārdam veselīgs nav nekādas nozīmes attiecībā pret veselīgumu veicinošām vai uz to norādošām lietām. Aristotelis pirmais runā par to, ka dažādas nozīmes var tikt vienotas ar kādas citas, primāras nozīmes starpniecību, ar kuru tās visas ir kādā veidā saistītas.¹⁸ Šis aspekts ir svarīgs Akvīnas Toma attiecinājuma analogijā.

Aristotelis nodala jēdzienus, kādi tie ir domāšanā, no tā, ko tie apzīmē un kādi tie ir dabā. Piemēram ķermenis ir viennozīmīgs termins loģikā, bet tas nevar būt viennozīmīgs dabā, jo ķermeņi ir pārāk dažādi- piemēram auga ķermenis un zirga ķermenis. Katrs indivīds ir fundamentāli un skaitliski atšķirīgs no visa cita, bet tomēr to ir iespējams klasificēt. Tā kā mums nav tikpat daudz vārdu, cik pasaulē ir lietu, ir nepieciešami vārdi, kas apzīmētu līdzīgas lietas, kas tomēr nav identiskas,¹⁹ un kas ļautu vienai dzimtai primāri piederošos predikātus attiecināt arī uz citām dzimtām. Ja predikācija tiek skatīta kā analogiska, tā sevī ietver ne tikai līdzību, bet arī atšķirību, un ļauj attiecināt vienu un to pašu vārdu uz lietām arī metafizikā, kurā tiek ņemta vērā lietu daba realitātē, ne tikai loģikā, kurā tiek skatītas no dabas abstrahētas definīcijas un jēdzieni.

Aristotelis Akvīnas Toma analogiskās predikācijas teorijā ir nozīmīgs ne tikai dēļ viņa rakstītā tieši par analogiju, bet arī tādēļ, ka Akvīnas Toma analogiskās predikācijas jēdzienu nav iespējams skatīt vienu pašu, bez metafiziskajām un teoloģiskajām implikācijām un iepriekšpieņēmumiem, un viņš ir pārņēmis lielu daļu no Aristoteļa teorijas par fiziskiem objektiem, viņa skatījumu uz telpu, laiku un kustību, kā arī pierādījumus par nekustīgo

15 **Aristotle** *The Metaphysics: Books I- IX*. London: Harvard University Press, 1996. 1003a

16 *Ibid.*, 1003b

17 **Blanchette, O.** *Analogy and the Transcendental Properties of Being as the Key to Metaphysical Science*. P. 4

18 **Ashworth, E. J.** *Medieval Theories of Analogy*. // <http://plato.stanford.edu/entries/analogy-medieval/> (skatīts 11. 11. 2011)

19 **Theron, S.** *Metaphysical Analogy*.// *Proceedings of the Society for Medieval Logic and Metaphysics*, Volume 2, 2002. P. 26- 27

pirmkustinātāju.²⁰ Piemēram, nav iespējams skatīt Akvīnas Toma rakstīto par esamības analogiju, neņemot vērā no Aristoteļa aizņemto teoriju par substancēm un akcīdencēm.

Pēc Aristoteļa analogiska predikācija visvairāk tiek izmantota un aprakstīta neoplatonismā. Jautājumā par vārdiem, kas attiecināti uz Dievu, Akvīnas Toms iespaidojies no Dionīsija Aeropagīta un viņa darba *De divinis nominibus*. No viņa Akvīnas Toms aizņēmis ideju, ka Dievs izpauž sevi pasaulē caur dažādām pilnībām, tādām, kā esamība, dzīvība, gudrība un citām, kas ieplūst no Dieva kā cēloņa. No šīm pilnībām, kas atrodamas radītājā, iespējams savā mērā izzināt radītāju.²¹ Dionīsija Aeropagīta tekstos vārdam analogija bija strikti ontoloģiska nozīme, tas apzīmēja būtnes spēju piedalīties dievišķajā pilnībā,²² kas ir līdzīgi tam, kā Akvīnas Toms apraksta līdzdalības analogiju, kurā ļoti svarīgs ir neoplatonisma skatījums uz analogiju kā līdzību starp cēloni un rezultātu. Analogija neoplatonismā nozīmēja arī hierarhisku kārtību, uz kuru atsaucoties dievišķās īpašības tiek izdalītas radītājā, arvien zaudējot pilnību, jo tālāk tās atrodas no cēloņa.²³ Ar analogiskas predikācijas palīdzību cēlonim piemītošās pilnības iespējams attiecināt arī uz nepilnīgo, lai gan tās nepastāv abos vienādā mērā. Kausalitāte, skatīta no neoplatonisma skatpunkta kā līdzdalība, pamato iespējamību uz Dievu attiecināt tā radītā predikātus.²⁴

Arī Augustīns ir nozīmīgs Akvīnas Toma analogiskas predikācijas teorijā, jo, lai gan viņš neizveidoja savu teoriju par analogisku predikāciju, viņš to iespaidoja ar doktrīnām par dievišķajām idejām un to attēliem radītājā²⁵, kas ir nozīmīgi Akvīnas Toma līdzdalības analogijā un Dieva aprakstīšanā, lai pamatotu līdzību starp Dievu un tā radīto, iespēju Dievu apzīmēt ar tā radītās pasaules valodu, balstoties domā, ka radītais imitē radītāju un to reprezentē.

Akvīnas Toma laika retorikā un gramatikā par analogiju sauca metodi, kura palīdzēja skaidrot kāda vārda nozīmi, par piemēru ņemot kādu līdzīgu un skaidrāk saprotamu vārdu. Teoloģijā par analogiju mēdza saukt arī pierādījumu, kurā paskaidroja, kādēļ viena svēto rakstu daļa nav konfliktā ar kādu citu. Daži viduslaiku autori izmantoja vārdu analogija kā sinonīmu vārdam ambigvitāte, vai aprakstīja to kā ambigvitāti, kura tiek predicēta primārā un sekundārā nozīmē, kas, kā tiks apskatīts tālākajās nodaļās, ir analogijas pazīme.²⁶

20 **McInerny, R.** *Saint Thomas Aquinas*. // <http://plato.stanford.edu/entries/aquinas/#ThoAri> (skatīts 3. 05. 2012)

21 **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae*. P. 95

22 **Ashworth E. J.** *Medieval Theories of Analogy*

23 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology*. P. 90

24 **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae*. P. 95

25 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology*. P. 91

26 **Ashworth E. J.** *Medieval Theories of Analogy*

Viduslaiku analogiskas predikācijas teorijas tika izmantotas trīs jomās- loģikā, teoloģijā un metafizikā. Loģikā analogiska predikācija tika izmantota, lai varētu darboties ar vārdiem, kuriem ir vairāk kā viena nozīme, vai nu pavisam atšķirīga, vai kādā veidā saistīta. Teoloģijā un semantikā analogiska predikācija ir nozīmīga Dieva aprakstīšanā, lai paskaidrotu, kā iespējams runāt par transcendentu, pilnīgu un vienkāršu būtni ar pasaulīgu terminu palīdzību. Metafizikā tā ir visnozīmīgākā runājot par esamību, par to, kā iespējams esamību piedēvēt arī akcīdencēm, kuru esamība ir atkarīga no substancēm.²⁷ Analogiskas predikācijas teorijas tika izmantotas, lai skaidrotu, kādas ir attiecības un saistības starp izteicieniem, jēdzieniem un lietām realitātē. No dabas abstrahēti jēdzieni nav atrodamī dabā pilnīgi viennozīmīgā, tīrā veidā, tādēļ, ja runā par tiem saistībā ar realitāti, ir nepieciešams izmantot analogisku predikāciju.²⁸

1. 2. Analogiskās predikācijas vieta Akvīnas Toma filosofiskajā teoloģijā

Akvīnas Toms nekad nav sarakstījis atsevišķu darbu tieši par analogiju. Viss, ko viņš ir uzrakstījis pa šo tēmu, ir izvietots pa viņa darbiem kā garāmejojot, starp citām tēmām, nekad nekļūstot par galveno darba vai pat plašas darba daļas tematu.²⁹

Akvīnas Toma filosofija nav noslēgta sistēma, un tā tas ir arī analogiskas predikācijas gadījumā. Tā ir pasniegta kā zināšanas, reprezentācija, ieradums apskatīt lietas pietiekami uzmanīgi un pacietīgi, lai prāts spēj tās saredzēt vai nu tajās pašās, to cēloņos, vai arī rezultātos. Viņš raksta, ka lieta ir zināma divos veidos

1. pēc analogijas vai salīdzinājuma, piemēram viens ir saistīts ar ko citu tāpat, kā koks ar krēslu
2. pēc formas, kuru nosaka tās aktuālā būtība, jo viss tiek izziņāts pēc darbības, nevis pēc potenciāla.³⁰

Tāpat veids, kādā prāts saskata lietas, ir analogisks. Akvīnas Toms nesniedz formulu, pēc kuras vadīties, pielietojot analogisku predikāciju, bet gan piemērus un zināšanas, kas palīdz saskatīt analogiskas saistības. Cilvēks nespēj uztvert būtību tieši, viņš to uztver ar analogijas pastarpinājumu caur lietām, ar ko šī būtība ir saistīta vai kurās tā atspoguļojas.

---

27 Ashworth E. J. *Medieval Theories of Analogy*

28 Theron, S. *Metaphysical Analogy*. P. 26

29 Klubertanz, G. P. *St. Thomas Aquinas on Analogy. Textual Analysis and Systematic Synthesis*. Chicago, Loyola University Press, 1960. P. 35

30 *Super Boethium de Trinitate (St. Thomas Aquinas The Trinity and the Unicity of the Intellect*. St. Louis: B. Herder Book Company, 1946.) q4 a2

Būtības izgaismošana notiek saprotot, ka katra esamība analogiski iederas visā, kas pastāv, attiecībā pret tās dabu.³¹ Analogija ir kā tīkls, kurš sastāv no saistītām predikācijām.³²

Šķiet, ka Akvīnas Toms savu analogiskas predikācijas jēdziena lietojumu uzskata par pašsaprotamu un labi pazīstamu, viņš to apraksta veidā, pēc kura var likties, ka analogiska predikācija neprasa plašus, teorētiskus paskaidrojumus. Tomēr šķiet, ka šis lietojums nemaz nav tik skaidrs un pašsaprotams. Analogija ir pazīstams ikdienas valodas vārds, bet, attiecināta uz dievišķo, tā tiek saistīta ar metafiziskiem apsvērumiem, ar īpašu kauzalitātes un esamības veidu. Akvīnas Toma analogiskās predikācijas jēdziena lietojumu nav iespējams izprast bez tās izvirzītajām metafiziskajām implikācijām,³³ piemēram tā, ka rezultāts vienmēr ir līdzīgs cēlonim, Dieva un tā radītā atšķirīgajiem esamības veidiem un citiem iepriekšpienēmumiem, kas tiks ieskicēti arī tālākajās nodaļās.

Platons redzēja analogiju kā ontoloģijā balstītu principu, bet Aristotelis kā pamata loģikas principu. Toties Akvīnas Toms analogiskas predikācijas teorijā apvieno šīs abas disciplīnas, un loģisko analogijas analīzi saista ar ontoloģiju, kā arī ar teoloģiju.³⁴

Akvīnas Toms nošķir metafiziku, kas pēta Dievu tikai netieši, kā cēloni pētāmajam subjektam, un teoloģiju, kuras subjekts ir Dievs un kura balstās uz ticību dievišķai atklāsmei. Akvīnas Tomam metafizika, pirmā filosofija un filosofiska zinātne par dievišķo ir viens un tas pats, un tās priekšmets ir esamība pati par sevi, esamības būtība.³⁵ Arī apskatot analogisku predikāciju viņš izmanto gan teoloģiskus pieņēmumus, gan loģiku un metafiziku, izejot gan no ticības pozīcijām, ka Dievs pastāv un var tikt apzīmēts ar jēdzieniem, kas pirmām kārtām attiecas uz tā radīto, jo tādi apzīmējumi tikuši izmantoti svētajos rakstos, gan arī ar loģikas, metafizikas un analogijas palīdzību pierādot, ka uz Dievu iespējams šādus apzīmējumus attiecināt. Šis temats tiks plašāk apskatīts šī darba ceturtajā nodaļā.

Akvīnas Toms dzīvoja laikā, kad tikai nesen bija kļuvuši pieejami Aristoteļa darbi par metafiziku, ētiku un politiku. Pirms tam pieejamais "Organons" pārsvarā apskatīja loģiku. Laikā, kad viņš strādāja Parīzes Universitātē, viņš veica lielu ieguldījumu Aristoteļa darbu izplatīšanā un tā filosofijas izmantošanā arī teoloģijā.³⁶ Viņš uzsver teoloģijas pārkumu, bet, tā kā starp šīm zinātnēm nevar būt konflikta, jo tāds nevar rasties starp saprātu un ticību, viņš izmanto abas. Akvīnas Toms raksta, ka Dieva piešķirtā ticības gaisma neiznīcina dabisko

31 Phelan, G. B. *Saint Thomas and Analogy. Aquinas Lecture.* P. 5, 8

32 Rocca G. P. *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 139

33 Te Velde, R. *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae.* P. 109

34 Stammberger, R. M. W. *On Analogy: an Essay Historical and Systematic* P. 20

35 Wippel, J. F. *Metaphysics.* // Kretzmann, N., Stump, E. (eds.) *The Cambridge Companion to Aquinas.* Cambridge: Cambridge University Press, 1993. P. 85- 86

36 McInerny, R. *Saint Thomas Aquinas.*

izziņas gaismu, kas, lai gan nav pietiekama, lai atklātu to, ko spēj atklāt ticība, tomēr arī ir Dieva radīta, līdz ar to abas nevar nonākt konfliktā. Ja tās viena otru izslēgtu, tas nozīmētu, ka Dievs ir pieļāvis kļūdu, kas nav iespējams. Tā kā nepilnīgās lietas imitē pilnīgās, lai gan nekad nespēj to darīt pilnā mērā, tā arī zināšanās, kas iegūtas ar nepilnīgā saprāta palīdzību, ir atrodamas zināmas līdzības ar zināšanām, ko sniedz ticība. Pirmā filosofija balstās uz dabiskā saprāta tāpat, kā teoloģija balstās uz ticības.³⁷ Šādi Akvīnas Toms pamato arī filosofiskas spriešanas un metafizikas izmantošanu teoloģijā, kura ļauj pierādīt teoloģijas un ticības patiesumu arī ar analogijas palīdzību, kas ir noderīga arī lai skaidrotu vai ilustrētu ticības mistērijas. Piemēram, tā tiek izmantota, lai pamatotu, kā iespējams uz Dievu attiecināt laicīgus apzīmējumus, kas neatbilst Dieva būtībai tieši. Arī šis jautājums tiks apskatīts tālākajās nodaļās.

Aristotelis arī metaforu uzskatīja par analogijas paveidu, un arī mūsdienās ir ierasts analogiju saistīt ar metaforu. Akvīnas Toms šādu analogisku predikāciju apraksta tikai nedaudz, lai pamatotu, kādēļ iespējams Dievu aprakstīt ne tikai metaforiski, bet arī burtiski. Tas tiks apskatīts šī darba pēdējā nodaļā. Galvenokārt Akvīnas Toms analogiju izmanto, lai parādītu tiešas saistības, nevis aprakstītu nozīmes pārnēsumu no vienas lietas pie citas, balstoties tikai uz kādu metaforisku līdzību, kas nav jāuztver burtiski.³⁸ Piemēram, kad viņš apraksta lauvas drosmes attiecināšanu uz cilvēku, viņš to neapraksta kā metaforu, bet gan kā predikātu, kas tiek attiecināts uz lauvas primāri, bet uz cilvēku- sekundāri, pēc līdzības.³⁹ Priekš Akvīnas Toma analogija primāri ir predikācijas veids, kas ir starp viennozīmīgu un daudznnozīmīgu predikāciju. Tomēr viņš to neizmanto tikai kā loģisku formu, bet gan ar tās palīdzību attēlo metafiziskas, kauzālas struktūras, tai skaitā arī apraksta Dievu.⁴⁰ 1215. gadā Laterāna koncils deklarēja, ka starp radītāju un radīto nav iespējams saskatīt līdzību, kas būtu lielāka par to atšķirību.⁴¹ Šo principu var skatīt kā vienu no pamattēzēm Akvīnas Toma analogiskas predikācijas izmantojumā Dieva apzīmēšanā.⁴² Ar analogijas palīdzību viņš parāda, kā ir iespējams Dievu aprakstīt pēc līdzības ar tā radīto, tomēr parādot atšķirību, citādākos esamības veidus un proporcijas attiecībā pret predikātu. Šis ir arī svarīgākais analogiskās predikācijas lietojums Akvīnas Toma filosofiskajā teoloģijā.

37 *Super Boethium de Trinitate* q2 a3

38 **Ross, J. F.** *Analogy*

39 *Summa Theologiae* (**St. Thomas Aquinas** *Summa Theologica*. New York: Bezinger Bros, 1947.) 1. 33. 3

40 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology*. P. 127

41 *The Canons of the Fourth Lateran Council* // <http://www.fordham.edu/halsall/basis/lateran4.asp> (skatīts 15. 12. 2011.)

42 **Stammburger, R. M. W.** *On Analogy: an Essay Historical and Systematic*. P. 20

2. ANALOĢISKĀS PREDIKĀCIJAS NOŠĶĪRUMS NO VIENNOZĪMĪGAS UN DAUDZNOZĪMĪGAS PREDIKĀCIJAS

Analoģiska predikācija nav vienīgais Akvīnas Toma aprakstītais predikācijas veids. Šajā nodaļā tiks apskatītas analoģiskas predikācijas atšķirības no abiem pārējiem predikācijas veidiem. Akvīnas Toms predikāciju iedala trīs veidos- viennozīmīgajā, daudznozīmīgajā un analoģiskajā. Viennozīmīga predikācija ir tāda, kura tiek veikta atsaucoties uz vienu un to pašu vārdu un vienu un to pašu dabu, tātad uz definīciju, iedalījumu dzimtās un sugās. Viennozīmīgas predikācijas attēlošanai viņš izmanto piemēru par cilvēku un ēzeli- par abiem ver teikt, ka tie ir dzīvnieki, jo tie atbilst dzīvnieka definīcijai, kas ir sajūtama, dzīva substance. Vārds dzīvnieks nozīmē vienu un to pašu gan attiecināts uz cilvēku, gan uz ēzeli- tas nozīmē piederību dzimtai.

Daudznozīmīgā predikācijā lietas tiek predicētas ar to pašu vārdu, bet attiecībā pret citu dabu.⁴³ Daudznozīmīgi termini ir tie, kuri, lai gan tiek rakstīti vai izrunāti vienādi, piemēroti dažādām lietām nozīmē ko atšķirīgu, piemēram vilciens kā transporta līdzeklis un vilciens kā otas vilciens uz audekla, atšķirībā no viennozīmīgiem terminiem, kuri nozīmē vienu un to pašu arī tad, ja tiek attiecināti un atšķirīgām lietām.

Analoģiskas predikācijas nozīme, kad tā attiecināta uz atšķirīgām lietām, nav ne pilnībā citādāka, ne pilnīgi vienāda. Piemēram sakot, ka atšķirīgi priekšmeti ir bijuši labi- tas, kas raksturo labu krēslu ir pavisam cits kā tas, kas raksturo labu karoti, bet vārds labi parāda saistību starp šiem abiem objektiem. Proporcioniāli skatoties pret to, kādām šīm lietām būtu jābūt, tās abas var tikt sauktas par labām, tomēr to labums nav vienāds.⁴⁴ Akvīnas Toms analoģisku predikāciju raksturo kā tādu, kura tiek attiecināta uz lietām ar atšķirīgu dabu, bet šīs lietas tiek attiecinātas pret kaut ko vienu.⁴⁵ Šāda veida predikāciju viņš attēlo ar piemēru no Aristoteļa “Metafizikas” ceturtais grāmatas.⁴⁶ Vārds “veselīgs” tiek izmantots gan lai apzīmētu dzīvnieka ķermeni, gan urīnu, gan medicīnisku mikstūru, bet ne vienā un tajā pašā veidā. Veselīgs urīns ir veselības pazīme, medicīniska mikstūra ir veselības izraisītājs un veselīgs dzīvnieka ķermenis pats ir veselīgs. Visiem šiem lietojumiem ir atšķirīga daba, bet visi tie tiek attiecināti uz vienu un to pašu- dzīvnieka veselību.⁴⁷ Veselība var tikt attiecināta gan uz

43 *De Principiis Naturae (St. Thomas Aquinas The Principles of Nature. St. Paul, Minnesota: North Central Publishing Company, 1951.)* 46

44 **Phelan, G. B.** *Saint Thomas and Analogy. Aquinas Lecture.* P. 14- 15

45 *De Principiis Naturae* 46

46 **Wippel, J. F.** *Metaphysics.* P. 90

47 *De Principiis Naturae* 46

cēloni- medicīniska mikstūra, gan uz rezultātu- urīns kļūst veselīgs, ja dzīvnieka ķermenis tāds ir.

Analoģiska predikācija parāda atšķirīgās lietu attiecības ar vienu un to pašu predikātu.⁴⁸ Tā kā analoģija implicē to, ka salīdzinātais nav ne vienāds, ne pilnībā atšķirīgs, tā atrodas pa vidu viennozīmībai un daudznozīmībai.⁴⁹ Lai apskatītu, ko nozīmē šī līdzība un atšķirība, kas tiek ietverta analoģiskā predikācijā, jāapskata to veidi. Var nošķirt četrus līdzības un atšķirības veidus, kurus Akvīnas Toms lielā mērā aizguvis no Aristoteļa

1. skaitliska indivīda līdzība un atšķirība. Konkrēta lieta var būt tieši tāda pati, kā cita, bet tā skaitliski ir no otras atšķirīga. Akvīnas Toms sniedz piemēru- var teikt, ka lieta ir tāda pati, kā tā pati, jo prāts, apskatot vienu un to pašu lietu divreiz, uztver to kā divas, kuras ir identiskas.⁵⁰
2. specifiska līdzība starp skaitliski atšķirīgām lietām. Šāda veida līdzība var būt starp diviem vienas sugas pārstāvjiem, kuriem nepiemīt pirmais līdzības veids, tas ir- tie ir skaitliski atšķirīgi
3. dzimtas līdzība starp atšķirīgām lietām
4. analoģiska līdzība starp atšķirīgu dzimtu pārstāvjiem.⁵¹

Pie pēdējā veida pieder, piemēram, substances un akcidenču līdzība. Lai gan tās ir saistītas esamībā, esamība nav ne dzimta, ne viennozīmīgs predikāts, tas ir analoģisks atribūts. Esamība tiek predicēta atsaucoties uz tiešu saistību, pēc kuras esamību primāri attiecina uz substanci kā uz to, kas eksistē, un uz visu citu sekundāri, pēc saistības ar substanci.⁵² Šo teoriju Akvīnas Toms aizguvis no Aristoteļa, kuram visas kategorijas, attiecībā pret substanci, ir sekundāras esamībā. Piemēram, cilvēks substancionālā nozīmē eksistē primāri attiecībā pret to, kā eksistē viņa svars, garums vai ādas krāsa.⁵³ Esamība nav dzimta, jo tā nepiemīt vienlīdzīgi visām kategorijām. Atšķirīgu kategoriju principi var būt savā starpā saistīti tikai ar analoģisku vienotību, ar proporcionālu līdzību.⁵⁴ Tiem piemīt gan skaitliska, gan dzimtas, gan specifiska atšķirība, bet tos saista analoģiska vienotība- tie ir saistīti esamībā, lai gan tā tiem piemīt atšķirīgos veidos.

Analoģiska predikācija attiecina to, kas ir piederīgs kādai dzimtai, arī uz citām dzimtām, uz kurām šī predikācija nevar būt attiecināta tieši, bet tikai saistībā ar kaut ko citu. Piemēram

48 **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae.* P. 110

49 **Phelan, G. B.** *Saint Thomas and Analogy. Aquinas Lecture.* P. 10

50 *Summa Theologiae* 1. 13. 7

51 **Montagnes, B.** *The Doctrine of the Analogy of Being according to Thomas Aquinas.* P. 25

52 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 125

53 **Ross, J. F.** *Analogy*

54 **Montagnes, B.** *The Doctrine of the Analogy of Being according to Thomas Aquinas.* P. 25- 26

jau minētajā piemērā par vārda veselīgs attiecinājumu uz dažādām lietām. Medicīniska mikstūra nepieder pie dzimtām, kas var būt veselīgas pašas par sevi, bet tā, saistībā ar dzīvu ķermeņu dzimtu, var tikt saukta par veselīgu. Analogija ļauj veidot semantiskas saistības starp dažādām dzimtām bez šo dzimtu robežu nojaukšanas, ļaujot tām dažās ziņās pārklāties. Saistība starp veselību ķermenī un veselīgu medicīnu nav to abu līdzība, bet gan kauzalitātē. Analogija ietver sevī attiecības starp lietām, kas pieder pie atšķirīgām dzimtām, lai kādas šīs attiecības arī būtu- līdzība, kauzalitāte vai kas cits.⁵⁵ Galvenā ir atšķirība, kas analogijā ietvertajās lietās ir tāda, kas neļauj tām piederēt vienai sugai vai dzimtai, vai kura izriet no atšķirīgām attiecībām pret predikātu un neļauj predikācijai būt viennozīmīgai, tāpat kā saistība neļauj tai būt daudznozīmīgai.

Akvīnas Toms raksta, ka visas predikācijas iespējams reducēt līdz vienai, pirmajai analogiskajai predikācijai, kas ir esamība.⁵⁶ Viņš uzskata, ka esamība tiek predicēta analogiski, nevis tīri viennozīmīgi vai daudznozīmīgi.⁵⁷ Viņš kritizē Parmenīdu par uzskatu, ka esamība un esošais tiek lietots tikai vienā nozīmē, jo esamība var būt attiecināta gan uz substanci, gan akcīdenci, un tā tām piemīt ļoti atšķirīgos veidos, jo akcīdences esamība ir pilnībā atkarīga no substances esamības.⁵⁸ Arī tādi vārdi kā labs un gudrs ietver sevī attiecības ar kādu primāru realitāti, un tie tiek predicēti primāri un sekundāri par kaut ko, kas ir viena no analogijas pazīmēm.⁵⁹ Šis jautājums par primāro un sekundāro predikāciju tuvāk tiks apskatīts tālākajās nodaļās.

Analogijas nodalījums no daudznozīmīgas predikācijas dažreiz nav tik strikts, kā iepriekš aprakstīts. Daudznozīmīgu predikāciju var skatīt šaurā un plašā nozīmē. Šaurajā vai tīrajā nozīmē tā tiek attiecināta uz atšķirīgām lietām, predikāciju nosaukumi ir vienādi, bet tām nav nekādas citas saistības. Plašā nozīmē tā ir predikācija, kurai tomēr ir kāda saistība, kā tas ir, piemēram, iepriekš apskatītajā gadījumā ar vārda “veselīgs” atšķirīgajiem lietojumiem un nozīmēm. Tātad plašā nozīmē arī analogija ir daudznozīmīga, bet ne šaurā nozīmē. Ne vienmēr ir skaidrs, kuru no nozīmēm Akvīnas Toms lietojis katrā atsevišķajā gadījumā, kad tiek lietots vārds daudznozīmība.⁶⁰ Šis nošķīrums starp šauru nozīmi un plašo nozīmi radies no Boēcija komentāriem Aristoteļa darbam “Kategorijas”. Boēcījs sadala daudznozīmīgus terminus tajos, kuri ir nejauši un tajos, kuri ir apzināti.⁶¹

55 **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae.* P. 111- 112

56 *Summa Theologiae* 1. 13. 5

57 *De Principiis Naturae* 45

58 **Wippel, J. F.** *Metaphysics.* P. 89 .

59 **Ashworth E. J.** *Medieval Theories of Analogy.*

60 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 128

61 *Ibid.*, P. 87

Viduslaiku autori analogiju mēdza saukt arī par apzinātu daudznozīmību, kurā daudznozīmīgas attiecības tiek skatītas primāri un sekundāri, arī šajā gadījumā skatot analogiju kā starp viennozīmību un daudznozīmību esošu. Viennozīmība skata predikātu kā vienlīdzīgi esošu abās salīdzināmajās lietās, bet apzinātajā daudznozīmībā tiek skatīti predikāti, kuru nozīmei ir vismaz kāda saistība, bet atšķirīgas attiecības pret salīdzināmo lietu būtību.⁶² Ja attiecina vārdu uz atšķirīgām lietām, viennozīmīgā predikācijā šim vārdam būs vienmēr viena nozīme, tīri daudznozīmīgā predikācijā terminam ir pavisam atšķirīgas nozīmes, bet plašā nozīmē daudznozīmīgai un analogiskai predikācijai vienmēr ir atšķirīgas nozīmes, bet tām tomēr ir saistība ar kaut ko vienu.⁶³ Skaidrībai turpmāk vārds daudznozīmība tiks lietots šaurajā nozīmē, ja nav norādīts savādāk.

Analogisks predikāts netiek piemērots uz dažādām lietām vienādā veidā, kā tas ir viennozīmīgās predikācijās, un arī ne pavisam nesaistītos un atšķirīgos veidos, kā tas ir daudznozīmīgās predikācijās, bet gan tas ir predikāts, kurš tiek lietots dažādās, saistītās nozīmēs, parādot dažādas proporcionālas attiecības pret vienu lietu vai jēdzienu, kā piemērā par predikāta veselīgs izmantošanu.⁶⁴

---

62 **Ashworth E. J.** *Medieval Theories of Analogy*

63 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 128- 129

64 *Summa Theologiae* ST 1. 13. 5

3. ANALOĢISKĀS PREDIKĀCIJAS VEIDI

Šajā nodaļā tiks apskatīti trīs analogiskas predikācijas veidi, ko izmanto un apraksta Akvīnas Toms- proporcionalitātes analogija, attiecinājuma analogija un līdzdalības analogija. Šajā nodaļā apskatītais analogiskas predikācijas veidu iedalījums ir visizplatītākais, lai gan pastāv arī citi- piemēram, analogiskas predikācijas iedalījums loģiskajā un metafiziskajā. Pastāv arī analogisku predikātu sadalījums tādos, kuri tiek attiecināti burtiski un tajos, kuri tiek attiecināti metaforiski. Analogisku predikāciju mēdz iedalīt arī pēc līmeņiem. Akvīnas Toms apskata analogiju divos līmeņos. Viens ir metafiziskais jeb horizontālais līmenis, kurā tiek apskatīta analogija, kas attiecināta uz tādu esamību, kuru iespējams uztvert jutekliski. Tiek apskatīts, kā esamību var attiecināt uz substanci un akcīdencēm. Otrs ir transcendentālais jeb vertikālais līmenis, kurā apskata, kā vārds esamība var tikt attiecināts uz dažādām substancēm, gan jutekliski uztveramām, gan transcendentālām, un kā to var attiecināt Dievu.⁶⁵ Šajā nodaļā apskatītie analogiskas predikācijas veidi ietilpst abos līmeņos.

Viens no ievērojamākajiem Akvīnas Toma rakstītā interpretētājiem kardināls Kajetāns uzskatīja, ka Akvīnas Toma analogijas doktrīna ir tīri metafiziska, un iedalīja analogisku predikāciju četros veidos. Viņš analogiju iedalīja nevienlīdzības, attiecinājuma un proporcionalitātes analogijās, kā arī proporcionalitātes analogiju iedalīja tiešajā un metaforiskajā. Tomēr tikai tiešo proporcionalitātes analogiju viņš uzskatīja par analogiju šī vārda īstajā nozīmē. Tomēr šobrīd šis sadalījums netiek uzskatīts par pilnībā sakrītošu ar paša Akvīnas Toma rakstīto, lai gan tas ir līdzīgs mūsdienās izmantotajam. Arī attiecinājuma analogiju mēdz uzskatīt par vienīgo īsto analogijas veidu, jo to var skatīt arī kā tīri loģikai piederošu, tikai tad to skata savādākā veidā, kā tā tiks aplūkota sekojošajās nodaļās.⁶⁶

Kā jau iepriekš minēts, Akvīnas Toms nav izveidojis eksplīcītu, noslēgtu analogiskas predikācijas teoriju, tādēļ interpretatoru iedalījumi mēdz atšķirties. Šis iedalījums nav ar strikti noteiktām robežām, tas, kas attiecas uz vienu analogijas veidu, var attiekties arī uz citiem, un vienā analogiskā predikācijā iespējams saskatīt vairāku veidu pazīmes. Šajā nodaļā apskatītais iedalījums ir kā analogiskas predikācijas vairāku aspektu aplūkojums, nevis vairāku pilnībā nodalītu veidu apskats.

---

65 Wippel, J. F. *Metaphysics*. P. 89- 90

66 Stammberger, R. M. W. *On Analogy: an Essay Historical and Systematic* P. 22- 23

3. 1. Proporcionalitātes analogija

Akvīnas Toma laika Aristoteļa latīniskajos tulkojumos grieķu vārds *analogia* dažreiz ticis tulkots kā *similitudo*, kas nozīmē līdzība, vai kā *proportionalitas*- proporcionalitāte, bet visbiežāk kā *proportio*, kas nozīmē proporcija vai relācija, attiecība. Pēdējo tulkojumu Akvīnas Toms izmantojis visbiežāk, attiecoties tieši pret proporcionalitātes analogiju.⁶⁷ Oriģinālajā sengrieķu izpratnē analogija ietver sevī salīdzinājumu starp divām proporcijām vai saistībām.⁶⁸ Arī Akvīnas Toms izmanto šādu klasiskās analogijas veidu, ko var saukt par proporcionalitātes analogiju. Viņš mēdz izmantot analogisku predikāciju un predikāciju atsaucoties uz proporcionalitāti arī kā sinonīmus⁶⁹, un daži interpretētāji, piemēram kardināls Kajetāns, šo uzskata par vienīgo īsto analogijas veidu.⁷⁰

Proporcionalitātes analogija ir salīdzinājums starp proporcionālām attiecībām, piemēram- punkts attiecībā pret līniju ir kā avots attiecībā pret upi.⁷¹ Kopīgā īpašība vai proporcija attiecībā pret kaut ko piemīt katrai no analogijā iesaistītajām lietām, bet katrai proporcionāli tās būtībai.⁷² Piemēram, starp to, kādā veidā Dievs ir gudrs un starp to, kā cilvēks ir gudrs, pastāv proporcionāla līdzība, abu gudrība ir proporcionāla to būtībai. Tātad Dieva gudrība nav tieši tāda pati, kāda ir cilvēku gudrība, bet gan tās ir proporcionāli līdzīgas.⁷³

Proporcionalitātes analogijā predikāti tiek skatīti nevis atsaucoties uz jēdzieniem un koncepcijām, bet gan atsaucoties uz lietu esamību.⁷⁴ Katru reizi, kad izmantojam tādus vārdus kā labs vai patiess, to nozīmes nekad nav pilnīgi vienādas, tās ir proporcionālas pret tās būtnes vai lietas būtību, par ko šie apzīmējumi tikuši izteikti. Proporcionalitātes analogijā predikāts iesaistītajām lietām piemīt līdzīgi, kas ir vienojošais, tikai savādākos veidos un līmeņos, kas ir atšķirīgais.⁷⁵

Akvīnas Toms izmanto proporcionalitātes analogiju piecās jomās

1. Kā veidu, ar kura palīdzību salīdzināt līdzīgas proporcijas un funkcijas

67 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 104

68 **Ashworth E. J.** *Medieval Theories of Analogy.*

69 *Summa Theologiae* 1. 13. 5, *Questiones Disputatae de Veritate* (**St. Thomas Aquinas Truth.** Indianapolis, Indiana: Hackett Publishing Company Inc, 1994.) 2. 11

70 **Stammberger, R. M. W.** *On Analogy: an Essay Historical and Systematic* P. 23

71 **Ashworth E. J.** *Medieval Theories of Analogy*

72 **Phelan, G. B.** *Saint Thomas and Analogy. Aquinas Lecture.* P. 18- 19

73 **Ross, J. F.** *Portraying Analogy.* // <http://www.sas.upenn.edu/~jross/portrayinganalogy.htm> (skatīts 10. 05. 2012)

74 **Maurer, A.** *Being and Knowing. Studies in Thomas Aquinas and Later Medieval Philosophers.* Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 1990. P. 21

75 **Phelan, G. B.** *Saint Thomas and Analogy. Aquinas Lecture.* P. 24, 28

2. Lai parādītu, kā visu lietu principi ir proporcionāli vienādi
3. Kā salīdzināšanas un saistības attēlošanas līdzekli starp galīgo radījumu un bezgalīgo Dievu
4. Lai izskaidrotu metaforu, kas bieži ir salīdzināšana starp galīgo un bezgalīgo
5. Kā līdzekli Trīsvienības izprašanā⁷⁶

Pamata pieņēmums Akvīnas Toma proporcionalitātes analogijas izpratnē ir, ja kāda pilnība ir analogiski kopīga divām vai vairāk lietām, tā nepiemīt tām vienādā mērā, bet gan proporcionāli to esamībai un būtībai. Piemēram zināšanas piemīt gan cilvēkiem, gan eņģeļiem, gan Dievam, bet ne vienādā veidā un mērā. Nevar teikt, ka tās būtu pavisam atšķirīgas, bet tās nav arī vienādas- vārds zināšanas nenozīmē gluži vienu un pašu, ja ir attiecinātas uz cilvēku un uz eņģeli.⁷⁷

Akvīnas Toms raksta, ka proporcija nav nekas cits, kā vien attiecību vai relāciju salīdzinājums. Proporcijā lietas ir saistītas ar kaut ko, pret ko to saistība ir vai nu līdzīga, vai atšķirīga. Tiek izdalīti divi proporcionalitātes analogijas veidi, kuri tiek iedalīti pēc veida, kādā lietas ir saistītas vai līdzīgas

Starp lietām var pastāvēt skaidri noteikta proporcija. Šāds veids ir tad, ja salīdzinātās lietas ir piederīgas vienai dzimtai, piemēram skaitlis ar citu skaitli, virsma ar citu virsmu. Tas, ka tie pieder vienai dzimtai nenozīmē, ka predikācija noteikti ir viennozīmīga- viens skaitlis var būt pārāks par citu proporcionāli, līdz ar to pret tiem attiecinātās predikācijas nevar būt viennozīmīgas, ja skatās nevis no tīras loģikas skatpunkta, bet gan no dabas filosofijas un metafizikas skatpunkta. Šāda līdzība nevar tikt veidota starp Dievu un tā radīto, jo nav iespējama to saistība caur kādu dzimtu.⁷⁸ Šādā gadījumā proporcija pastāv starp lietām, starp kurām ir noteikta, fiksēta distance vai saistība, piemēram proporcija, kāda ir skaitlim divi pret viens, tas ir- divtik liela.⁷⁹ Šādā gadījumā vienmēr iespējams noteikt precīzu proporcijas mēru. Šis veids ir līdzīgs tradicionālajam veidam, kādā tiek uztverta grieķu analogija kā matemātiska proporcija.⁸⁰ Ar šo analogijas veidu nav iespējams aprakstīt Dievu, jo starp Dievu un viņa radīto nevar būt noteikta attiecība- nav iespējams noteikt apmēru dievišķajai pilnībai

Otrajā veidā starp lietām var pastāvēt proporcionalitāte, kura nav ar skaidri noteiktu

76 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 105

77 **Phelan, G. B.** *Saint Thomas and Analogy. Aquinas Lecture.* P. 22- 23

78 *Super Boethium de Trinitate q1.ad2*

79 *Questiones Disputatae de Veritate 2.* 11

80 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 104

apmēru. Lietas un būtnes var būt analogiski saistītas kādā kārtībā, secībā. Piemēram šāda saistība ir starp matēriju un formu, zinošo un zināmo, arī starp radītāju un radīto. Starp cilvēku un Dievu šāda proporcija var pastāvēt, balstoties saistībā un kārtībā, kāda ir starp izraisītāju un izraisīto.⁸¹ Proporcionāli analogisku saskaņu ar Dievu var atrast arī tā radījumu līdzdalībā Dieva esamībā, kas, protams, ir ierobežota, jo Dievs ir pats sava esamība, kamēr viss viņa radītais var pastāvēt tikai ar Dieva esamības līdzdalību.⁸² Šajā gadījumā saistība tiek atrasta ne tikai kā proporcija, bet arī kā proporcionalitāte. Piemēram starp skaitļiem 4 un 6 var atrast tādu proporcionālu saistību, ka tos var sadalīt divos veselos skaitļos- 2 un 3. Tas ir, 4 attiecas pret 2 proporcionāli tādā pašā veidā, kā 6 attiecas pret 3. Šajā gadījumā saistību atrod nevis starp diviem skaitļiem, starp kuriem pastāv noteikta proporcija, bet gan starp divām saistītām proporcijām. Ar šī analogijas veida palīdzību ir iespējams analogiski aprakstīt Dieva un tā radītā attiecības, jo tā nenosaka skaidri fiksētu, proporcionālu saistību starp analogiski saistītajām lietām.⁸³ Lai gan šeit Akvīnas Toms izmanto skaidru nošķirumu starp proporciju un proporcionalitāti, dažviet savos darbos viņš šos vārdus *proportio* un *proportionalitas* izmanto gluži kā sinonīmus, tātad arī nenošķirot šos divus analogijas veidus vienu no otra.⁸⁴ Tādēļ arī tālāk šajā darbā proporcionalitātes analogija tiks lietota, ietverot sevī šos abus tās veidus.

3. 2. Attiecinājuma analogija

Attiecinājuma analogija tiek izmantota kā divu vai vairāku lietu saistības attēlojums, kurā viena lieta ir primāra, bet pārējās- sekundāras.⁸⁵ Šis analogiskas predikācijas veids ir tāds, kurā predikāts viennozīmīgi un no formālas loģikas skatpunkta piemīt tikai vienai no analogijām iesaistītajām lietām. Predikāts tiek attiecināts arī uz pārējām dēļ kādas saistības vai kauzalitātes, tas nepieder tām būtībā, atšķirībā no proporcionalitātes analogijas, kurā abiem iesaistītajiem subjektiem predikāts piemīt būtiski.⁸⁶

Akvīnas Toms izdala trīs pamatus analogiskai predikācijai, kuri nav pilnībā nodalīti.

1. Analogija var tikt balstīta uz to, ka lietas, uz kurām analogija attiecināta, ir saistītas ar kopīgu rezultātu vai mērķi. Šāda analogija ir jau aprakstītais piemērs ar vārda

81 *Super Boethium de Trinitate* 1.2.ad3

82 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 144

83 *Questiones Disputatae de Veritate* 2. 11

84 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 106- 107

85 **Ashworth E. J.** *Medieval Theories of Analogy.*

86 **Phelan, G. B.** *Saint Thomas and Analogy. Aquinas Lecture.* P. 27, 35

veselība dažādajiem lietojumiem. Rezultāts ir veselība dzīvnieka ķermenī, kas ir saistīta gan ar dzīvnieka ķermeni kā veselīgu, gan ar medicīnisku mikstūru kā šīs veselības izraisītāju, gan ar urīna veselību, kā šīs veselības pazīmi.

2. Analogiski predicētās lietas ir saistītas ar kopīgu faktoru. Piemēram apzīmējums “medicīnisks” var tikt attiecināts gan uz mediķi, gan uz medicīnas instrumentiem, jo tie abi ir saistīti ar vienu kopīgu faktoru- medicīnu. Šie pirmie divi veidi ir saistīti ar proporcionalitātes analogiju, pirmajā saistība ir kauzalitāte, otrajā saistība ir ar kaut ko vienu, vienojošu, lai gan attiecības ar šo vienu ir atšķirīgas.

3. Analogija tiek piemērota atsaucoties uz kādu subjektu. Piemēram vārds “esošs” tiek attiecināts gan uz substanci, gan kvantitāti, kvalitāti un citām kategorijām, bet šis vārds neattiecas uz visām kategorijām vienādā veidā. Tām visām vārdu esošs var piemērot tikai tādēļ, ka tās ir saistītas ar substanci, kas ir saistīta ar esamību.⁸⁷ Šādā veidā esamība tiek piemērota substancei, kas ir šajā gadījumā ir vienojošais subjekts, primāri, bet akcīdencēm- sekundāri. Tātad esamība vai būtība ir klātesoša gan substancē, gan akcīdencēs, bet tā ir klātesoša atšķirīgos veidos.⁸⁸ Šis ir veids, kas tieši attiecas uz attiecinājuma analogiju.

Primārā nozīme Akvīnas Tomam ir pilnīgā un īstā, kas tiek piemērota absolūti, kamēr sekundārā ir predicēta nepilnīgi un relatīvi, kā piemērā par esamības piemērošanu primāri substancei un sekundāri akcīdencēm. Parasti analogiska predikācija ir primāra, ja tā tiek piemērota subjektam, kurā pilnīgā nozīme ir zināmi patiesa, bet sekundāri tam, kurā šī nozīme nav pilnībā zināma un aptverta.⁸⁹ Kā ir iespējams precīzi zināt, kurai lietai nozīme piemīt pilnībā un kurai tikai nepilnīgi, Akvīnas Toms neprecizē, bet šķiet, ka šie spriedumi balstās uz skaidri, uzskatāmi saistītām predikācijām, un patiesiem spriedumiem par būtiskām realitātēm.⁹⁰

Vārds tiek piemērots lietai, kas ietver visu tā nozīmi, pirms tās, kura ietver to tikai daļēji, jo tā, kura vārda nozīmi satur tikai daļēji, nes to tikai dēļ kādas līdzības ar to, kas vārda nozīmi ietver pilnībā, tādēļ, ka visas nepilnīgās lietas nāk no pilnīgajām. Akvīnas Toms primāru un sekundāru predicēšanu attēlo ar piemēru par vārda lauva piemērošanu. Vārds lauva tiek piemērots šīs sugas dzīvniekam primāri, bet cilvēkam, kuram piemīt kādas lauvas dabai raksturīgas īpašības, piemēram, drosme un spēks, tas tiek piemērots tikai sekundāri, pēc līdzības.⁹¹

87 *De Principiis Naturae* 47

88 **Wippel, J. F.** *Metaphysics*. P. 91

89 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology*. P. 137

90 *Ibid.*, P. 139

91 *Summa Theologiae* 1. 33. 3

Ja vārds tiek analogiski predicēts par daudzām lietām, tas notiek tādēļ, ka tās visas ir saistītas ar kaut ko vienu, un šim saistošajam ir jābūt ietvertam visās to lietu definīcijās, pret kurām predikāts ir attiecināts. Definīcija Akvīnas Toma izpratnē ir tas, ko kāds vārds izsaka un apzīmē, kā viņš raksta, atsaucoties uz Aristoteļa metafizikas ceturto grāmatu. Tas, kas tiek ietverts šajās definīcijās, arī ir primārais predikācijas subjekts. Piemēram jau minētajā piemērā par vārda veselīgs attiecināšanu uz urīnu, medicīnisku mikstūru un dzīvnieka ķermeni, primārais būtu tas, kas tiek ietverts visās definīcijās, tātad uz to predikācija attiecas primāri un uz urīnu un medicīnisku mikstūru- sekundāri.⁹² Lai paskaidrotu, kādēļ urīns vai medicīniska mikstūra var būt veselīga, nepieciešams pieminēt dzīvnieka ķermeni, bez tā šim apzīmējumam nebūtu nekādas jēgas. Analogija ietver sevī gan līdzību, gan atšķirību. Vienotība ir kopīgajā predikātā, atšķirība- atšķirīgajās attiecībās, kādas katram no iesaistītajiem subjektiem ir ar primāro subjektu.⁹³

Attiecinājuma analogija tiek iedalīta divos attiecību veidos. Šie ir viena analogiskas predikācijas veida divi aspekti, nevis atsevišķi, nodalīti veidi.⁹⁴ Akvīnas Toms nošķir tādu analogiju, kas tiek veidota no attiecības daudziem ar vienu un tādu, kur saistība ir vienam ar otru. Pirmajā gadījumā analogiska predikācija tiek lietota vairākām lietām esot saistībā ar ko vienu, kā tas ir piemērā par vārda veselīgs izmantošanu.⁹⁵ Otrajā gadījumā analogiska predikācija notiek dēļ kādas ievērojamas saistības vienai lietai ar kādu citu vienu lietu. Piemēram tā tas ir gadījumā ar substanci un akcidencei- kāda akcidence ir analogiski predicēta dēļ saistības ar substanci, nevis tādēļ, ka gan substance, gan akcidence būtu saistīta ar vēl kādu trešo lietu. Pirmais analogiskas predikācijas veids balstās uz otrā, jo, ja analogija balstīta nevis vienas akcidence un substances saistībā, bet gan divu akcidenču saistībā ar substanci, tad ir izmantots pirmais veids, kuru var sadalīt divās analogijās, kas balstītas otrajā veidā.⁹⁶

Bieži ar attiecinājuma analogijas palīdzību tiek skatītas attiecības starp divām vienai dzimtai piederošām lietām. Viennozīmīga predikācija šādos gadījumos netiek lietota, jo attiecības tiek skatītas ne tikai no tīras loģikas skatpunkta, bet arī no metafizikas un dabas filosofijas redzējuma. Kā jau iepriekš minēts, Akvīnas Toms izmanto gan loģiku, gan metafiziku apskatot analogisku predikāciju. Bet dažreiz šie skatījumi maina to, kas tiek pieskaitīts vienai dzimtai, to, vai lietas var predicēt viennozīmīgi, vai arī tiek ņemta vērā primaritāte un sekundaritāte, kas ir analogijas pazīmes. Piemēram no loģikas skatījuma dzimta substance ietver sevī visas substances, gan materiālas, gan nemateriālas, un tiek

92 *Summa Theologiae* 1. 13. 6

93 **Montagnes, B.** *The Doctrine of the Analogy of Being according to Thomas Aquinas.* P. 44

94 **Stammberger, R. M. W.** *On Analogy: an Essay Historical and Systematic* P. 22

95 **Wippel, J. F.** *Metaphysics.* P. 91

96 *Ibid.*, P. 92

predicēta viennozīmīgi atsaucoties uz substances definīciju. Bet no metafizikas skatpunkta substanci nevar predicēt viennozīmīgi gan uz materiālām, gan nemateriālām substancēm- nemateriālās substances ir pilnīgākas, tām ir savādāka esamība, kā materiālajām. Materiālas un nemateriālas substances var apzīmēt viennozīmīgi atsaucoties uz termina substance nozīmi, bet atsaucoties uz to esamību viena no tām ir primāra un pilnīgāka. Piemēram visi dzīvnieki vienlīdzīgi pieder pie dzīvnieku dzimtas, bet ne visi dzīvnieki ir vienlīdzīgi, jo daži ir pilnīgāki par citiem, vai arī visi grēki vienlīdzīgi ir grēki, bet daži ir sliktāki par citiem.⁹⁷ Primārajam vienmēr predikāts piemīt lielākā vai pilnīgākā mērā, kā sekundārajam⁹⁸, piemērā par grēkiem predikāts sliktāks nepiemīt tiem visiem vienādā mērā, lai gan var tikt attiecināts uz katru no tiem.

Akvīnas Toms izdala loģiskās dzimtas un dabiskās dzimtas. Apskatot dzimtas no loģikas skatpunkta, tās tiek abstrahētas no visiem reālās eksistences apstākļiem.⁹⁹ Loģiskā dzimtas definīcijas tiek skatītas no formālā aspekta, un dažreiz dabas filosofijā un loģiskā dzimšu definīcijas atšķiras, jo dabas filosofija skata arī esamības veidus. Akvīnas Toms sniedz piemēru- nemateriālas un materiālas substances no loģikas viedokļa pieder pie vienas dzimtas, bet no fizikas skatpunkta tās nevar piederēt pie vienas dzimtas, tāpat kā debesu būtnes un zemes būtnes. Loģikā tiek skatīti jēdzieni paši par sevi, līdz ar to nekas neliedz tajā skatīt materiālas un nemateriālas lietas kā piederīgas vienai dzimtai.¹⁰⁰ Bet, apskatot dabiskās dzimtas, tiek ņemti vērā arī dzimtai piederošo subjektu esamības veidi un līmeņi, dažādie matērijas un potenču veidi. Šis dzimšu dalījums nenozīmē, ka pastāv divas atšķirīgas dzimtas, tiek aprakstīti divi veidi, kādos intelekts var tās skatīt.

Akvīnas Toms izmanto dabiskās dzimtas, lai apskatītu analogiskas predikācijas. Analogijā nevar izmantot loģisko dzimšu skatījumu, jo analogijā jāņem vērā esamības līmeņi, kas ir primārs un kas sekundārs, no kā abstrahējas loģiskais skatījums, kas tiek izmantots viennozīmīgā predikācijā. Skatot dzimti no dabas filosofijas un metafizikas skatpunkta, tiek ņemts vērā gan kopīgais, kas ir pamatā arī loģikas dzimšu skatījumam, gan atšķirīgais, tātad tā tiek skatīta analogiski.¹⁰¹

---

97 **Maurer, A.** *Being and Knowing. Studies in Thomas Aquinas and Later Medieval Philosophers.* P. 21- 22

98 **Klubertanz, G. P.** *St. Thomas Aquinas on Analogy. Textual Analysis and Systematic Synthesis.* P. 69

99 **Maurer, A.** *Being and Knowing. Studies in Thomas Aquinas and Later Medieval Philosophers.* P. 22

100 *Super Boethium de Trinitate* q4 a2, q6 a3.

101 **Maurer, A.** *Being and Knowing. Studies in Thomas Aquinas and Later Medieval Philosophers.* P. 22-25, 27

3. 3. Līdzdalības analogija

Trešajā analogijas veidā tiek apskatīta saistība starp cēloni un rezultātu. Šāda veida analogiju sauc par līdzdalības analogiju. Līdzdalības analogija tiek saukta arī par imitācijas vai nevienlīdzības analogiju, dažreiz imitācijas analogija tiek skatīts kā atdalīts veids no līdzdalības analogijas.¹⁰² Šajā apakšnodaļā tiks apskatīti visi šie trīs aspekti- līdzdalība, imitācija un nevienlīdzība.

Visnozīmīgākais līdzdalības analogijas lietojums Akvīnas Toma filosofiskajā teoloģijā ir visa radītā līdzdalība Dieva pilnībā. Radījumi tiek saukti par labiem vai esošiem tikai tādēļ, ka to labums imitē labo un esamību, kas ir Dievs.¹⁰³ Līdzdalība Akvīnas Toma izpratnē ir kaut kā dalīšana ar kaut ko citu. Piemēram sugai loģikā ir līdzdalība ar dzimtu, indivīdam ir līdzdalība ar sugu, bet analogiska līdzdalība ir tieši starp cēloni un rezultātu.¹⁰⁴

Šajā analogiskas predikācijas veidā saistība ir atrodama kauzalitātē. Akvīnas Toma izpratnē par līdzdalības analogiju var manīt neoplatonisma ietekmi, galvenokārt idejā par kauzālu hierarhiju, kurā cēlonis ir pilnība un tas izstaro no sevis sev līdzīgo, tikai nepilnīgākā formā. Analogija šajā gadījumā ir līdzeklis, ar kuru parādīt inteligiblu saistību starp cēloni un rezultātu.¹⁰⁵ Šo noeplatonisma domu viņš ievieto Aristoteļa esamības analogijas kontekstā, lai izskaidrotu radītā esamību kā līdzdalību Dieva esamībā.¹⁰⁶ Cēloņa un rezultāta līdzība ir galvenais kauzalitātes likums, kas ir pamata princips līdzdalības analogijai.¹⁰⁷ Akvīnas Toms citē Dionīsiju Aeropagītu, kurš raksta, ka Dieva un tā radītā līdzība balstās tajā, ka radītais imitē dievu, bet atšķirība balstās tajā, ka rezultāts ir nepilnīgāks par cēloni.¹⁰⁸ Šeit redzama analogiskas predikācijas pazīme- ietverta gan līdzība, gan atšķirība.

Akvīnas Toms analogiju starp Dievu un tā radīto parāda ar piemēru par sauli un gaisu. Gaiss tiek saukts par gaišu nevis tādēļ, ka saules un gaisa saistība ir gaišums, bet gan tādēļ, ka gaiss atrodas priekšā saulei, līdz ar to saule to izgaismo un padara gaišu.¹⁰⁹ Gaiss pats par sevi nevar būt gaišs, ja nav saules, kas to izgaismotu, kamēr saule ir gaiša savā būtībā un ir gaiša arī pati par sevi, bez gaisa piedalīšanās. Līdz ar to gaiss ir gaišs ar līdzdalības palīdzību,

---

102 **Phelan, G. B.** *Saint Thomas and Analogy. Aquinas Lecture.* P. 26

103 **Ashworth E. J.** *Medieval Theories of Analogy.*

104 **Klubertanz, G. P.** *St. Thomas Aquinas on Analogy. Textual Analysis and Systematic Synthesis.* P. 56

105 **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae.* P. 110

106 **Ross, J. F.** *Analogy*

107 **Montagnes, B.** *The Doctrine of the Analogy of Being according to Thomas Aquinas.* P. 36

108 *Summa Contra Gentiles (St. Thomas Aquinas Of God and His Creatures.* Westminster: The Carroll Press, 1950.) 1. 29. 4

109 *Questiones Disputatae de Veritate* 21. 4. ad2

gaišums tiek pret gaisu attiecināts ar līdzdalības analogijas palīdzību.

Tāpat kā predikācija, arī kauzalitāte tiek iedalīta viennozīmīgajā un daudznnozīmīgajā, dažreiz arī tiek izdalīts trešais kauzalitātes veids- analogiskais. Kauzalitāte ir viennozīmīga, ja forma, kuru cēlonis piešķir rezultātam, tiek tam piešķirta tādā pašā mērā, kādā tā ir pašam cēlonim. Šādā gadījumā līdzība ir abpusēja un gan cēloņa, gan rezultāta formas ir vienā ontoloģiskā līmenī.¹¹⁰ Viennozīmīgā kauzalitātē cēlonis un rezultāts pieder pie vienas sugas. Šāda viennozīmīga cēlonība, protams, nav iespējama Dieva un tā radītā gadījumā. Kā piemēru viennozīmīgai kauzalitātei var minēt to, ka cilvēks rada otru cilvēku un karstums rada karstumu.

Daudznnozīmīgā cēlonībā starp cēloni un rezultātu pastāv būtiska nevienlīdzība un tie pieder pie atšķirīgām sugām.¹¹¹ Cēloņa forma ir pārāka par rezultāta formu, tātad rezultāts saņem formu, kura tikai nepilnīgi attēlo cēloņa formu. Šāda saistība nav abpusēja, tā virzās tikai no radītā uz radītāju, ne otrādāk. Dieva un tā radītā cēlonība pieder pie daudznnozīmīgās kauzalitātes.¹¹² Daudznnozīmīgā kauzalitātē cēlonis ir primārs attiecībā pret rezultātu, kurš ir sekundārs.

Dažreiz Akvīnas Toms piemin arī trešo kauzalitātes veidu- analogisko. Ja kauzalitāte tiek iedalīta trīs veidos, viennozīmīga kauzalitāte tiek aprakstīta tāpat, un daudznnozīmīga kauzalitāte tiek raksturota kā starp lietām, kas pieder pie dažādām sugām, bet pie vienas dzimtas. Trīsdaļīgajā iedalījumā daudznnozīmīgā kauzalitātē rezultātam piemīt kāda no cēloņa atšķirīga forma, bet tā būs tāda paša līmeņa, kā cēlonim piemītošā. Analogiska kauzalitāte tiek raksturota kā tāda, kurā cēlonis un rezultāts ir saistīts tikai ar analogisku līdzību, kā tas ir Dieva un tā radītā gadījumā. Lai gan analogiskā kauzalitātē cēlonis un rezultāts var dalīt tādas pilnības kā esamība, labums, patiesums, cēlonim tās piemīt daudz pilnīgākā veidā.¹¹³ Tas, kas pastāvējis cēlonī vienkārši un vienoti, tā rezultātā ir sadalīts. Kā piemēru Akvīnas Toms min sauli- tā ar viena spēka palīdzību rada daudzas un dažādas formas lietās uz zemes, kas ir par toniecīgākas. Tāpat arī visas pilnības, kas pastāv Dievā vienotā veidā, tā radītajā pastāv sadalīti un nepilnīgi.¹¹⁴

To, kā vienots cēlonis var radīt sadalītu rezultātu, kas ir tam līdzīgs, Akvīnas Toms arī attēlo ar piemēru par sauli. Mēs saucam sauli par karstu dēļ tās rezultāta- karstuma uz zemes. Bet līdz ar karstuma spēka izdalīšanu, saule uz zemes rada arī citus rezultātus, piemēram sausumu, kas tiek radīts ar tā paša karstuma spēka palīdzību. Karstumu un sausumu mēs

110 **Montagnes, B.** *The Doctrine of the Analogy of Being according to Thomas Aquinas.* P. 36

111 **Klubertanz, G. P.** *St. Thomas Aquinas on Analogy. Textual Analysis and Systematic Synthesis.* P. 71

112 **Montagnes, B.** *The Doctrine of the Analogy of Being according to Thomas Aquinas.* P. 36

113 **Klubertanz, G. P.** *St. Thomas Aquinas on Analogy. Textual Analysis and Systematic Synthesis.* P. 71- 73

114 *Summa Theologiae* 1. 13. 5

uztveram kā nošķirtas parādības, bet saulei tās pieder caur vienu un to pašu spēku. Saules radītais karstums, kas nonāk līdz zemei, un saules pašas karstums nav viennozīmīgi un vienādi karstumi.¹¹⁵

Lai gan, runājot par līdzdalības analogiju, tiek runāts arī par citiem cēloņiem, Dievs ir primārais cēlonis, un visi citi iespējamie cēloņi ir tikai sekundāri.¹¹⁶ Pilnīgi visam Dieva radītajam ir kāda mēra analogiska līdzdalība ar radītāju. Visām būtnēm ir kopīgs tas, ka tās ir to eksistence. Ir atšķirības tajā, kādā veidā tās eksistē, bet visam ir līdzība ar Dievu kā esamību, lai gan tās ir esošas ar līdzdalības palīdzību, nevis savā būtībā.¹¹⁷ Viss eksistē tikai pateicoties līdzdalībai ar Dieva esamību. Lieta, kuras būtība nav esamība, nav esoša dēļ tās būtības, bet gan dēļ līdzdalības. Dievs ir esamība, un nekas nav iespējams kā primārs tam, jo viss, kas pastāv, pastāv dēļ līdzdalības ar to.¹¹⁸

Līdzdalība Dieva atribūtos nozīmē to, ka tā radītais daļēji piedalās tajā, kas Dievam piemīt pilnībā un bez ierobežojumiem. Radītais imitē radītāju, nespējot būt līdzvērtīgs tam un imitāciju padarīt pilnīgu, spējot līdzināties Dievam tikai proporcionāli savai būtībai. Radītais veido nepilnīgu un neadekvātu Dieva parauga attēlojumu, un dievišķie atribūti tam var piemist tikai zemākā mērā. Analogiska vienotība radītajam un radītājam rodas no tā, ka radījumi cenšas imitēt Dievu līdz tādām mēram, līdz kādam to būtība un daba to atļauj, nekad nesasniedzot dievišķo pilnību.¹¹⁹ Rezultāts nevar būt pavisam atšķirīgs no cēloņa, uz tiem nav attiecināma daudzozīmīga predikācija, bet tas nepieder arī pie vienas dzimtas vai sugas. Līdzība eksistē cēlonī vienota un vienkārša, bet rezultātā ar līdzdalības palīdzību tā ir sadalīta. Šeit var saskatīt saistību ar proporcionalitātes analogiju- līdzdalībā Dieva pilnībā radītais šīs pilnības iegūst proporcionāli savai būtībai, nevis pilnā mērā.

Līdzdalības analogiju neizmanto tikai radītā aprakstīšanai, bet, ar radītā līdzības radītajam palīdzību, tiek aprakstīts arī Dievs pats. Dieva radītais nepieciešami ir kādā ziņā līdzīgs radītajam, jo tas ir saņēmis savu būtību no Dieva.¹²⁰ Dievs nekādā ziņā nedrīkst tikt saukts par līdzīgu tā radītajam, jo radītais ir līdzīgs Dievam, nevis otrādi- Dievs vienmēr ir primārs. Tas, kas Dievam piemīt pilnībā, atrodams citās lietās tikai samazinātā, nepilnīgā veidā, nevis tas, kas piemīt radītajam, piemīt arī Dievam. Akvīnas Toms sniedz piemēru- nesaka, ka cilvēks ir līdzīgs savam portretam, bet gan ka portrets ir līdzīgs cilvēkam.¹²¹ Bet,

---

115 *Summa Contra Gentiles* 1. 32. 2

116 **Stamberger, R. M. W.** *On Analogy: an Essay Historical and Systematic*. P. 29

117 **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae*. P. 114

118 *Summa Contra Gentiles* 1. 22. 9

119 **Montagnes, B.** *The Doctrine of the Analogy of Being according to Thomas Aquinas*. P. 34- 36

120 **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae*. P. 110, 113

121 *Summa Contra Gentiles* 1. 29. 5- 1. 29. 6

lai gan nevar teikt, ka Dievs ir līdzīgs tā radītajam, dzimtu predikātus var kādā mērā attiecināt arī uz Dievu, jo visas pilnības, kuras ir iespējams atrast dzimtās, pastāv Dievā, un neviena pilnība tam netrūkst. Viss, kas atrodams rezultātā, noteikti ir atrodams arī cēlonī- vai nu tādā pašā mērā, ja tas ir viennozīmīgs cēlonis, kā gadījumā ar cilvēku, kurš rada cilvēku, vai arī daudz izcilākā mērā, kā tas ir daudznozīmīga cēloņa gadījumā. Rezultāts iepriekš jau eksistē kādā mērā tā cēlonī. Dievs pats ir esamība, līdz ar to viss, kas eksistē, ir arī Dievā, jo vis cits eksistē tikai piedaloties Dieva esamībā.¹²² Jāņem vērā tas, no kura pie kura šī līdzība ir radusies, tātad jāņem vērā kauzālā secība. Viss radītais, kas tiek saukts par labu, tāds ir dēļ līdzdalības. Visam, kas tiek predicēts atsaucoties uz tā līdzdalību ar kaut ko, ir pret to attiecībā kaut kas primārs. Dievam nekas nevar būt primārs, un to pašu nevar attiecināt apzīmējumus ar līdzdalības analogijas palīdzību. Dievs pats ir labais savā būtībā, nevis ar līdzdalību kāda cita būtībā.¹²³ Pilnība, kura piemīt būtībā, kontrastē ar analogisku pilnību, kas piemīt ar līdzdalības palīdzību.¹²⁴

Tas, ka predikāti, kas attiecināti uz Dievu, ir analogiski, nenozīmē, ka tie nav patiesi. Ja par Dievu saka, ka tas ir labs, tas ir patiesi, lai gan nav zināms precīzs veids, kādā Dievs ir labs, un tā labums nav izmērāms. Aprakstot Dievu tam tiek piedēvētas tā radītajam piemītošās pilnības, kurām, kad tās tiek attiecinātas uz Dievu, tiek noņemti ierobežojumi. Cilvēks ir labs ierobežoti, bet Dievs ir labs neierobežoti, un, lai gan mēs nevaram aptvert Dieva labumu, tas, ka viņš ir labs, ir patiesi. Uz Dievu var attiecināt patiesus predikātus, bet ne aptvert tos pilnībā.¹²⁵ Līdzdalības analogija ir svarīgākā no šiem trīs veidiem tieši Dieva aprakstīšanā. Lai gan visus tos var izmantot, lai aprakstītu Dieva un tā radītā attiecības, tieši līdzdalības analogija skaidro, kādēļ un kādā veidā uz Dievu var attiecināt viņa radītajai pasaulei piederošus predikātus.

---

122 *Summa Theologiae* 1. 4. 2.

123 *Summa Contra Gentiles* 1. 38. 4- 1. 38. 5

124 **Klubertanz, G. P.** *St. Thomas Aquinas on Analogy. Textual Analysis and Systematic Synthesis.* P. 60

125 **Reed, J. L.** *The Temporal's "Presentness" to Divine Eternity in Thomas Aquinas.* // *Proceedings of the Society for Medieval Logic and Metaphysics*, Volume 2, 2002. P. 73- 74

4. ANALOĢISKĀS PREDIKĀCIJAS IZMANTOJUMS DIEVA APZĪMĒŠANĀ

Kā jau iepriekš minēts, Akvīnas Toms neizvērs plašu analogiskās predikācijas teoriju un tajā lielā mērā balstās uz saviem priekšgājējiem. Viņa analogiskās predikācijas teorijas nozīme atrodama veidā, kādā viņš to attiecina uz vārdiem, kas izteikti par Dievu, un kā viņš ar šīs teorijas palīdzību pamato jēgpilnu predikātu attiecināšanu uz Dievu. Iepriekšējās nodaļās šis attiecinājums ir jau pieminēts, bet šajā nodaļā tiks padziļinātāk apskatīts, kā un kādēļ Akvīnas Toms izmanto analogisko predikāciju Dieva apzīmēšanā. Semantiskā analīze par Dieva apzīmēšanu ir cieši saistīta ar ontoloģisko Dieva esamības izpēti un epistemoloģisko izpēti par to, kā Dievs var tikt izzināts.¹²⁶ Tomēr šajā nodaļā uzsvars tiek likts nevis uz to, kādi predikāti pret Dievu tiek attiecināti, bet gan kādā veidā tie tiek attiecināti. Tiek apskatīta saistība ar to, kā Dievs var tikt izzināts un kā iespējams šādas izziņas ceļā iegūtos predikātus attiecināt uz Dievu.

Jāņem vērā, ka spriedumus par uz Dievu attiecinātajiem predikātiem Akvīnas Toms neveic tikai no filosofijas, bet arī ticības puses. Viņš raksta, ka tas, kas ir no ticības nācis, nevar būt nepatiess, bet daži predikāti, kas tiek attiecināti pret Dievu, ir nākuši no ticības, piemēram tas, ka Dievs ir reizē trīs un viens vai tas, ka viņš ir visspēcīgš.¹²⁷ Viņš pieņemumu, ka uz Dievu var attiecināt patiesus predikātus, piemēram tādus vārdus kā labs un esošs, pamato ne tikai ar filosofiskiem spriedumiem, bet arī ar svētajiem rakstiem, kuros šādi vārdi ir tikuši uz Dievu attiecināti,¹²⁸ bet šis viņa teoloģijas aspekts šajā darbā netiks apskatīts. Akvīnas Toms ar analogiskās predikācijas palīdzību nemēģina pierādīt Dieva eksistenci, viņš to izmanto kā līdzekli apzīmējumu attiecināšanai uz Dievu jau izejot no zināšanām, ka viņš pastāv, balstoties uz ticību.¹²⁹ Analogiskā predikācija tiek izmantota kā Dieva un viņa radītā saistības izpētes līdzeklis, dievišķo atribūtu labākai izprašanai un attēlošanai ar piemēru un salīdzinājumu palīdzību, kā arī patiesu predikātu attiecināšanai uz Dievu ņemot vērā, ka tos nav iespējams attiecināt tieši tādā nozīmē, kādā mēs tos saprotam un spējam aptvert. Cilvēku prāts Dievu uztver tikai tik daudz, cik tā radītais viņu ir spējīgs imitēt un attēlot. Mēs zinām Dievu ar prāta un ticības palīdzību, un visu, kas ir zināms, ir iespējams izteikt valodā, tomēr tikai tik lielā mērā, kādā tas tiek saprasts. Dieva būtību nav iespējams izteikt kādā cilvēku

126 **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae.* P. 98

127 *Summa Theologiae* 1. 13. 10

128 *Ibid.*, 1. 13. 4

129 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 125- 126

radītā vārdā tādā veidā, kādā, piemēram, vārds cilvēks izsaka cilvēku dzimtas būtību.¹³⁰ Tādēļ jāapskata, kādi ir ierobežojumi Dieva aprakstīšanā.

Pirmajā apakšnodaļā tiek apskatīts, kādēļ Dievu nav iespējams aprakstīt viennozīmīgi un daudznozīmīgi, un kādēļ tieši analogiska predikācija ir piemērota Dieva raksturošanā. Otrajā apakšnodaļā apskatīta Akvīnas Toma argumentācija par to, kādēļ uz Dievu iespējams attiecināt patiesus, apstiprinošus analogiskus predikātus, un kā tie atšķiras no noliedzošiem, relatīviem un metaforiskiem apzīmējumiem. Trešajā apakšnodaļā tiek apskatīts, kā iespējams Dievu, kurš vienmēr ir primārs pret tā radīto, aprakstīt ar predikātiem, kuru tiešā nozīme attiecas pret radīto.

4. 1. Analogiskās predikācijas atšķirība no viennozīmīgas un daudznozīmīgas predikācijas Dieva raksturošanā

Šajā nodaļā tiks apskatīts, kādēļ uz Dievu nav iespējams attiecināt viennozīmīgus un daudznozīmīgus predikātus, un kādēļ tieši analogiskā predikācija ir piemērots līdzeklis Dieva apzīmēšanai, atšķirībā no abiem pārējiem predikācijas veidiem.

Lai gan uz Dievu un tā radīto attiecinātie predikāti apzīmē vienu un to pašu cilvēka prāta izveidoto jēdzienu, tie ir pakļauti daudziem un dažādiem aspektiem, kas liedz šiem predikātiem būt viennozīmīgiem.¹³¹ Viennozīmīgi tie nevar būt, jo pilnīgā radītāja un nepilnīgā radītā esamības veidi ir pārāk atšķirīgi. Jebkas, kas tiek teikts par Dievu, tajā pastāv pilnīgi savādākā veidā, kā jebkur citur, jo Dievā esamība un būtība ir viens un tas pats, bet visā citā tās ir nodalītas, esamība radītajam piemīt tikai ar līdzdalību Dieva esamībā. Nav iespējams Dievu aprakstīt viennozīmīgi, jo viņa attiecība pret saviem atribūtiem ir pilnīgi savādāka, kā visam citam. Attiecinot vārdu gudrs uz cilvēku, tas tiek attiecināts uz cilvēka kvalitāti, bet, attiecinot vārdu gudrs uz Dievu, tas tiek attiecināts uz tā būtību.¹³² Viss, kas Dievam piemīt, ir ietverts tā būtībā, piemēram, tā kā radītājs ir esošs un labs, viņš ir arī esamība un labais. Sakot, ka Dievs ir labs, netiek runāts par kādu atsevišķu īpašību, kas Dievam piemīt, bet gan par to, ka Dievs ir bezgalīgi identisks ar labumu pašu. Dieva labums un cilvēka labums nekad nevar būt viens un tas pats.¹³³ Toties viss viņa radītais ir labs vai esošs tikai caur līdzdalību Dieva labumā un esamībā, radītais nav kaut kas būtībā, bet gan tikai līdzdalībā. Radītajā ir nodalīts tas, kas tas ir un tas, kas tam piemīt, bet Dievā tas ir viens

---

130 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 295

131 *Summa Theologiae* 1. 13. 4

132 *Ibid.*, 1. 13. 5

133 **Ashworth E. J.** *Medieval Theories of Analogy.*

un tas pats. Viss, kas tiek attiecināts uz Dievu, tam piemīt pilnībā, vienkārši un vienoti, kamēr attiecinātais uz tā radīto tiem piemīt daļēji un sadalītā veidā.¹³⁴ Tātad nekas, kas tiek attiecināts uz Dievu, nevar tikt attiecināts ar tieši to pašu nozīmi uz tā radīto.

Viennozīmīga predikācija ir vienas un tās pašas definīcijas attiecināšana pret atsevišķām lietām, kas nozīmē, ka kādā ziņā šīs lietas pieder pie vienas un tās pašas dzimtas vai sugas. Bet cilvēka prāts nav spējīgs adekvāti uztvert dievišķo būtību un ietvert to vārdos, definīcijās. Definīciju veido dzimtas un specifiskas atšķirības, kas apraksta un nodala sugu. Bet dievišķais nav iekļauts kādā dzimtā vai sugā, līdz ar to to nav iespējams definēt.¹³⁵ Ja Dievu aprakstītu viennozīmīgi, šis apraksts, kurā izmantotu cilvēku kā Dieva radītā līdzību ar savu cēloni, būtu Dieva antropomorfizācija, Dieva pieskaitīšana cilvēku dzimtai, jo pilnīgi neko, kas attiecas uz radīto, tātad arī cilvēku, nevar tādā pašā veidā un ar vienādu nozīmi attiecināt uz Dievu.¹³⁶

Daudznozīmīgi predicēto apzīmējumu starpā nav līdzības, tie ir tikai predikāti, kuriem piešķirti vienādi vārdi. Bet, kā jau iepriekš aprakstīts, starp radīto un Dievu vienmēr kādā mērā pastāv līdzība.¹³⁷ Viss, kas tiek teikts par Dievu un tā radīto, tiek teikts, ņemot vērā attiecību starp tiem kā cēlonim un rezultātam.¹³⁸ Līdzdalība Dieva atribūtos ietver sevī radītā līdzību ar radītāju kauzālas relācijas rezultātā. Akvīnas Toms uzskata, ka radītājam un radītājam ir nepieciešami jābūt līdzībai, kauzalitāte un līdzība nevar tikt atdalītas viena no otras. Daudznozīmīga predikācija ir tāda, kurā predikāts tiek attiecināts pret lietām, kurām nav noteikta kārtība vienai pret otru. Tā kā Dievs un tā radītais ir kauzalitātes saistīti, par tiem nav iespējams kaut ko predicēt, neietverot šīs attiecības un kauzālo kārtību.¹³⁹ Tādēļ arī daudznozīmīgi Dievu neapraksta, jo daudznozīmīga predikācija ir tāda, kurā predikātiem nav nekādas saistības, bet, attiecinot kādu vārdu uz Dievu, tas tiek attiecināts pēc kādas lietas attiecības pret viņu, runāts par līdzību.¹⁴⁰ Dieva apzīmējumi, kuri zemākā līmenī piemīt tā radītājam, nav daudznozīmīgi, jo tiem ir saistība, kas ir radītā cenšanās imitēt radītāju, cik vien tā daba atļauj.¹⁴¹

Ja uz Dievu attiecinātā predikācija būtu tīri daudznozīmīga, mēs nevarētu veikt pilnīgi nekādus spriedumus par Dieva dabu. Ja par Dievu un radīto teiktais būtu tīri daudznozīmīgs,

---

134 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 174- 176

135 *Compendium Theologiae (St. Thomas Aquinas Compendium of Theology.* St. Louis & London: B. Herder Book Company, 1947.) 1. 26

136 **Ross, J. F.** *Analogy*

137 *Summa Contra Gentiles* 1. 33. 3

138 *Summa Theologiae* 1. 13. 5

139 *Summa Contra Gentiles* 1. 33. 2

140 *Compendium Theologiae* 1. 27

141 **Montagnes, B.** *The Doctrine of the Analogy of Being according to Thomas Aquinas.* P. 36

tad jebkādai cilvēka radītu jēdzienu attiecināšanai pret Dievu nebūtu nekādas jēgas, jo Dieva aprakstīšana izriet no līdzības starp radīto un radītāju. Līdzība starp Dievu un tā radīto vienmēr ir analogiska, un, tā kā cilvēks izzina Dievu pēc tā radītā, visi predikāti, kas uz Dievu tiek attiecināti, norāda uz līdzību starp radītāju un radīto.

Kā jau agrāk minēts, analogiskā predikācijā tiek attiecināts tas, kas ir piederīgs kādai dzimtai, arī uz tām dzimtām, uz kurām šī predikācija nevar būt attiecināta viennozīmīgi. Šādi tas ir arī gadījumā ar analogiju starp Dievu un tā radīto. Katrai predikācijai, kas izteikta par Dievu, ir saistība ar nozīmi, kādā tā tiek izteikta par tā radīto, kas ir predikācijas pienācīgā vai tiešā nozīme. Tātad vārds, kura pienācīgā nozīme ir tad, ja to attiecina pret lietām kādas dzimtas ietvaros, tiek attiecināts pret kādu citu dzimtu, kurā šim vārdam ir līdzīga, bet atšķirīga nozīme. Attiecinot kādu vārdu pret Dievu netiek lietota pienācīgā un viennozīmīgā vārda nozīme, bet gan tas, kas pieder radīto lietu dzimtai, tiek analogiski attiecināts uz radītāju, kurš nepieder nevienai dzimtai. Vārds, kas pienācīgā nozīmē tiek attiecināts pret vienu dzimtu, tiek analogiski piemērots kādai citai, balstoties uz kādu saistību. Dieva un tā radītā gadījumā gan netiek vienai dzimtai piederošais attiecināts uz kādu citu dzimtu, jo Dievs nepieder ne pie vienas dzimtas, bet arī šajā gadījumā tiek paplašināta viennozīmīgā predikācija dzimtas ietvaros līdz analogiskai predikācijai, kas dzimtu robežas pārkāpj. Dievs ir saistīts ar tā radīto kā ārpus dzimtu klasifikācijas esošs, bet kā nepieciešams princips visām dzimtām, kā to cēlonis.¹⁴²

Analogiska predikācija atrodas starp viennozīmīgu predikāciju, kura apraksta līdzīgo, un tīri daudznozīmīgu predikāciju, kura apraksta pilnībā atšķirīgo, tā ietver gan līdzību, gan atšķirību, ko ietver arī radītā un radītāja attiecības. Radītais nevar būt ne pilnībā atšķirīgs, ne pilnībā līdzīgs radītājam, tātad to attiecības ir iespējams aprakstīt tikai analogiski.¹⁴³ Analogiskas predikācijas izmantošana Dieva apzīmēšanā ļauj izvairīties no agnosticisma, kas ir neizbēgams, ja pret Dievu attiecinātos predikātus uzskata par daudznozīmīgiem, jo, kā iepriekš apskatīts, šāds uzskats izslēdz iespēju Dievu izzināt no tā radītā. Analogiskā predikācija ļauj apzīmēt Dievu, nenoliedzot Dieva bezgalīgo, vienkāršo un transcendentu būtību, kas notiktu tad, ja pret Dievu attiecinātie predikāti būtu tikai viennozīmīgi.¹⁴⁴

---

142 **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae.* P. 112

143 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 180

144 *Ibid.*, P. 312

4. 2. Patiesu predikātu attiecināšana uz Dievu

Kā jau noskaidrots, nekas, kas tiek teikts par Dievu, nevar būt pilnīgi adekvāts un piemērots tā būtībai, jo Dievs tiek apzīmēts no tā radītā, kam ir pavisam savādāks būtības un esamības veids, kā Dievam. Akvīnas Toms parāda, ka predikātu attiecināšana uz Dievu, lai gan tas nav pilnībā izzināms un aprakstāms, nav bezjēdzīga un nevajadzīga. Nav iespējams pārkāpt cilvēka uztveres un valodas ierobežojumus, bet tas nenozīmē, ka par Dievu nav iespējams pateikt neko patiesu. Šajā nodaļā tiks apskatīts Akvīnas Toma pamatojums, kādēļ par Dievu ir iespējams apgalvot ko patiesu, un kādā veidā ar analogiskas predikācijas palīdzību to iespējams izdarīt.

Pret Dievu attiecinātos predikātus var iedalīt vairākos veidos. Šajā apakšnodaļā tiks izdalīti četri veidi- nolieguma, relatīvie, metaforiskie un apstiprinājuma. Uzsvars tiks likts uz pēdējo veidu un tā atšķirību no pārējiem, kā arī Akvīnas Toma pamatojumu, kādēļ ir iespējams attiecināt uz Dievu patiesus apstiprinošus predikātus.

Noliedzoši predikāti ir tādi, ar kuriem tiek izteikts, kas Dievs nav. Tie var būt gan tādi, kas tiek izteikti noliedzošā formā, piemēram apgalvojums, ka Dievs nav materiāla būtne, gan arī tādi, kuros noliegums ietverts implicīti. Piemēram apgalvojumā, ka Dievs ir vienkārša vai vienota būtne, ir ietverts arī apgalvojums, ka Dievs nav sadalīta būtne.¹⁴⁵ Vārdi, kuri izsaka noliegumu, izsaka nevis Dieva līdžību ar radīto, bet gan uzsver atšķirību, attālumu, kāds starp tiem pastāv.¹⁴⁶

Relatīvi predikāti ir tādi, kuri ietver saistību ar kaut ko citu. Piemēram, sakot, ka Dievs ir radītājs, cēlonis vai kungs, tiek parādīta viņa saistība ar radīto.¹⁴⁷ Pastāv arī teorijas, kuras apgalvo, ka visi pret Dievu attiecinātie vārdi ir relatīvi un apzīmē tikai viņa kauzālās attiecības. Piemēram, vārds labs attiecināts uz Dievu šādā gadījumā nozīmētu tikai to, ka Dievs ir labā cēlonis tā radītajā, nevis apzīmētu Dieva paša labumu.¹⁴⁸ Šādā veidā skatot uz Dievu attiecinātos apzīmējumus, Dievam varētu piedēvēt pilnīgi visus tā radītajam piemītošos predikātus, piemēram, varētu teikt, ka Dievs ir ķermenis, ar to domājot, ka Dievs ir tā radīto ķermeņu cēlonis. Ja uz Dievu varētu attiecināt pilnīgi visu, kas piemīt viņa radītajam, tas atņemtu jebkādu jēgu šādiem attiecinājumiem un šādi, attiecinot visu, nebūtu pateikts pilnīgi

---

145 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 313

146 *Summa Theologicae* 1. 13. 2

147 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 313

148 *Summa Theologiae* ST 1. 13. 2

nekas.¹⁴⁹ Akvīnas Toms atspēko šo uzskatu par uz Dievu attiecinātajiem predikātiem kā tikai kauzālu attiecību apzīmējumu rakstot, ka šādā gadījumā vārds labs uz Dievu tiktu attiecināts ar sekundāru nozīmi, tāpat kā iepriekš jau vairākkārt apskatītajā piemērā par vārda veselīgs attiecināšanu, kurā vārds veselīgs tiek attiecināts pret medicīnisku mikstūru sekundāri kā cēloni dzīvnieka ķermeņa veselībai. Dieva labums nekādā gadījumā nevar būt sekundārs pret cilvēka labumu, tādēļ šādi apzīmējumi uz Dievu attiecas ne tikai kā uz cēloni cilvēkam piedēvētajām īpašībām un kvalitātēm. Vārdi uz Dievu tiek attiecināti primāri, attiecināti uz Dieva būtību, lai gan tie nespēj būt pilnīga viņa reprezentācija.¹⁵⁰ Jautājums par primāru un sekundāru predikātu attiecināšanu pret Dievu plašāk tiek apskatīts nākošajā apakšnodaļā.

Metaforiska predikācija Akvīnas Toma izpratnē ir predikāta, kas pieder vienai lietai burtiski, attiecināšana arī uz kādu citu lietu, uz kuru šis apzīmējums nevar attiekties burtiski. Viņš sniedz piemēru- cilvēks ir kā akmens dēļ viņa prāta stingruma.¹⁵¹ Materiālu lietu vārdus pret Dievu nav iespējams attiecināt burtiski, jo Dievs nav materiāla būtne, tādēļ tie tiek attiecināti metaforiski. Piemēram, ja tiek teikts, ka Dievs ir lauva, tas nenozīmē, ka Dievs ir piederīgs lauvu dzimtai, bet gan, ka lauva ir kādā veidā līdzīga Dievam, ka lauva līdzdala, piemēram, Dieva drosmi.¹⁵² Šajā gadījumā tiek runāts par analogisku metaforu. Arī Aristotelis metaforu uzskatīja par analogijas paveidu. Viņš metaforas izmantošanu uzskatīja par lielu mākslu, kura, ja pareizi tiek izmantota, palīdz padarīt jautājumu uzskatāmāku. Mūsdienu teoloģijā dominējošs ir uzskats, ka predikāti, kas attiecināti uz Dievu un tā radīto, nevar tikt uztverti burtiski, bet gan tie ir jāuztver simboliski un metaforiski. Tas kontrastē ar Akvīnas Toma ideju, ka analogija kā pamats mūsu zināšanām par to, kas ir Dievs, ir jāuztver burtiski un kā tieši atvasināta no tā, kā mēs uztveram paši sevi un sajūtamo pasauli.¹⁵³ Lai gan cilvēks nevar uztvert Dievu tiešajā pieredzē, ir iespējams to uztvert nepastarpināti, izprotot analogisko saistību tīklu.

Vārdi, kuri apzīmē tādas pilnības kā esamība un labums, var tikt attiecināti uz Dievu burtiski.¹⁵⁴ Šie vārdi pret Dievu netiek attiecināti metaforiski, jo šīs pilnības burtiski pastāv Dievā. Dievs nav līdzīgs labām lietām, viņš ir savā būtībā labs. Protams, arī šie vārdi nav spējīgi adekvāti aprakstīt Dievu, jo cilvēks nespēj apjēgt, kādā veidā šīs pilnības Dievā pastāv, tomēr ir zināms, ka tās tiek predicētas attiecībā pret Dievu patiesi.¹⁵⁵ Ja ņem vērā, ka šīs pilnības tiek predicētas analogiski, tiek ņemta vērā arī atšķirība, kas ir starp šo pilnību

---

149 **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae.* P. 103

150 *Summa Theologiae* 1. 13. 2

151 *Summa Contra Gentiles* 1. 30. 2

152 *Summa Theologiae* 1. 13. 3

153 **Ross, J. F.** *Analogy.*

154 *Summa Theologiae* 1. 13. 3

155 **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae.* P. 106- 107

pastāvēšanu Dievā un tā radītajā, tādēļ nerodas pretruna starp dažādajiem šo predikātu attiecinājumiem.

Kad par Dievu tiek teikts, ka tas ir labs vai esošs, ar to ir domāts nevis, ka Dievs ir labuma cēlonis vai Dievs nav ļauns, vai arī ka Dievs ir esošā cēlonis un nav neesoša būtne, bet gan tas, ka Dievā labums un esamība, kādu cilvēks to spēj aptvert, pastāv augstākā un pilnīgākā mērā.¹⁵⁶ Akvīnas Toms pamato, kādēļ Dievu ir iespējams apzīmēt arī ar vārdiem, kuri neizsaka noliegumu, nav arī relatīvi vai metaforiski. Viņš iebilst ebreju filosofa Maimonida uzskatam, ka par to, kas ir Dievs, nav iespējams neko pateikt apstiprinoši, bet gan tikai noliedzoši- pasakot to, kas viņš nav.¹⁵⁷ Pēc Akvīnas Toma domām, tādi predikāti kā labs un esošs, attiecināti uz Dievu, ir absolūti un apstiprinoši.¹⁵⁸

Apskatot šo pamatojumu, kā arī vārdu un lietu attiecības, jāņem vērā idejas- tas, kā lietas tiek uztvertas cilvēka prātā. Akvīnas Toms raksta, ka vārdi ir ideju apzīmējumi un ideja, kuru apzīmē vārds, ir šī vārda definīcija. Ideja, ko vārds apzīmē, ir prāta izveidots jēdziens par lietu, ko šis vārds apzīmē.¹⁵⁹ Šis ir trīsdaļīgs semantisku saistību skatījums, ko Akvīnas Toms aizņēmis no Aristoteļa, tas ietver saistību starp vārdiem, jēdzieniem un lietām, tātad valodu, domāšanu un realitāti.¹⁶⁰

Šī teorija par idejām palīdz izskaidrot, kā var attiecināt uz Dievu vārdus, kas to nespēj aprakstīt tieši. Piemēram, tā palīdz izskaidrot, kādēļ uz Dievu var attiecināt dažādus, atšķirīgus vārdus, lai gan viņš ir vienots un vienkāršs, viņa būtība nav atdalīta no esamības, un visas pilnības viņā pastāv vienoti. Dievs realitātē ir vienots un vienkāršs, bet caur cilvēka prāta prizmu veidotajā Dieva idejā mēs viņu redzam kā sadalītu, tādā veidā, kādā tā radītais viņu reprezentē.¹⁶¹ Ja cilvēks spētu izprast Dieva būtību pilnībā, tai tiktu piešķirts tikai viens vārds, bet, tā kā cilvēks to nespēj, jo Dieva būtība ir pārāka par visiem vārdiem, ko cilvēks spēj tai piedēvēt, ir nepieciešams to aprakstīt ar vairākiem.¹⁶² Kad kādu jēdzienu, kas apzīmē pilnību, attiecina uz radīto, tas šo pilnību apzīmē kā atdalītu no citām pilnībām, bet Dievā visas pilnības ir vienotas vienā būtībā.¹⁶³ Tādējādi tiek aprakstīts tikai kāds aspekts no Dieva vienotās pilnības, jo cilvēks nav spējīgs to visu uztvert kā vienotu dēļ savas dabas, kas ir sadalīta. Kā iepriekšējā apakšnodaļā apskatīts, arī šis ir iemesls, kādēļ nav iespējams Dievu apzīmēt viennozīmīgi- cilvēks nevar uztvert vienoto Dieva būtību savādāk kā tikai sadalītā

156 *Summa Theologiae* 1. 13. 2

157 **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae.* P. 103- 104

158 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* P. 313

159 *Summa Theologiae* ST 1. 13. 1, 1. 13. 4

160 **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae.* P. 98

161 *Summa Theologiae* 1. 13. 4

162 *Summa Contra Gentiles* 1. 31. 4, *Summa Theologica* 1. 13. 1

163 *Summa Theologiae* 1. 13. 5

veidā.

Var rasties jautājums, vai visi predikāti, kas tiek attiecināti uz Dievu, patiesībā nenozīmē vienu un to pašu, ja jau viņa būtībā pilnības nepastāv atdalītā veidā. Akvīnas Toms pamato, ka uz Dievu attiecinātu dažādu predikātu nozīme nav vienāda, jo vārds apzīmē prāta veidotu ideju un jēdzienu pirms tas apzīmē lietu pašu, kādu prāts to saprot. Lai gan prāts nonāk pie zināšanām par Dievu caur sadalītiem jēdzieniem, prāts saprot, ka tas, uz ko šīs zināšanas un predikāti attiecas, ir viens, vienots.¹⁶⁴ Dažreiz līdzību, saistību vai sadalījumu var saskatīt tikai prāta veidotajās idejās, nevis realitātē. Akvīnas Toms sniedz piemēru- tiek sacīts, ka lieta ir tāda pati, kā tā pati, jo prāts, apskatot vienu un to pašu lietu divreiz, uztver to kā divas, kuras ir identiskas.¹⁶⁵

Dievu aprakstīt iespējams tikai tik daudz, cik mēs viņu saprotam, jo fiziski viņu sajūst un uztvert nav iespējams, un tas tiek darīts, izmantojot vārdus, kas apzīmē saliktas un laicīgas lietas, lai gan Dievs tāds nav. Piemēram uz Dievu tiek attiecināti vārdi, kas sevī ietver cilvēka saliktā laika uztveri, lai gan Dieva mūžība sevī ietver visu laiku un tāds laiks, kādu mēs to saprotam, uz viņu neattiecas.¹⁶⁶ Viss Dieva radītais atrodas kādā attiecībā vai kārtībā pret viņu, bet ne otrādāk. Tie vārdi, kuri tiek predicēti par radītā un Dieva attiecībām, attiecas uz radītā vietu attiecībā pret Dievu, nevis otrādāk. Akvīnas Toms to paskaidro ar piemēru- ja dzīvnieks stāv tā, ka kolonna ir viņam labajā pusē, bet vēlāk nostājas tā, ka kolonna ir kreisajā, tas nekādā veidā neiespaido pašu kolonnas novietojumu, bet gan dzīvnieka atrašanās vietu. Tādēļ arī pret Dievu var tikt attiecināti predikāti, kas sevī ietver salikta laika uztveri, jo, lai gan Dievs sevī ietver visu laiku, dzīvniekiem laiks ir pārejošs,¹⁶⁷ un tas nenozīmē, ka dzīvnieka laiks tiktu attiecināts pret dievu, tiek parādīta tikai to saistība un atšķirība, tātad Dievs tiek apzīmēts analogiski.

Nav iespējams pārkāpt cilvēka uztveres ierobežotību, kas atspoguļojas arī valodā, kura nav spējīga adekvāti aprakstīt Dievu. Tomēr, lai gan adekvāts apraksts nav iespējams, cilvēks nevar izzināt realitāti savādāk, kā tikai ar tās uztveršanu caur prātu un izteikšanu valodā, tādēļ arī šie nepilnīgie Dieva apzīmējumi tomēr ir nepieciešami. Uz Dievu predikātus var attiecināt dažādos veidos, bet, kā Akvīnas Toms ir pamatojis, to ir iespējams izdarīt arī apstiprinoši, ja tiek ņemta vērā ne tikai līdzība, bet arī atšķirība starp Dievu un tā radīto.

---

164 *Summa Contra Gentiles* 1. 35. 2, 1. 36. 2

165 *Summa Theologiae* 1. 13. 7

166 *Ibid.*, 1. 13. 1

167 *Ibid.*, 1. 13. 7

4. 3. Primaritātes problēma Dieva apzīmēšanā

Nodaļā par attiecinājuma analogiju tika aprakstīts, kā analogiskie predikāti uz lietām tiek attiecināti primārā un sekundārā nozīmē. Šajā apakšnodaļā tiks apskatīts, kā iespējams uz Dievu attiecināt tādus predikātus, kas primāri un savā pienācīgajā nozīmē tiek attiecināti uz tā radīto, lai gan Dievs savā būtībā ir primārs. Akvīnas Toms raksta, ka uz Dievu predikāti tiek attiecināti primāri visos gadījumos.¹⁶⁸ Dievs vienmēr ir pirmais cēlonis un pilnīga būtne, viņš vienmēr ir primārs savā būtībā, un viss, kas ir tā radīts, ir sekundārs attiecībā pret viņu. Viss, kas tiek predicēts par radītāju un radīto, skatoties no metafizikas viedokļa, tiek predicēts primāri par Dievu, lai gan Dievs tiek izzināts no viņa radītā.¹⁶⁹ Tomēr, kā jau iepriekš aprakstīts, tas, kas ir primārs realitātē, ne vienmēr ir primārs zināšanās un pēc loģikas. Lai gan Dievs nevar būt sekundārs, viņš tomēr tiek aprakstīts ar viņa radītā palīdzību, un pēc zināšanu iegūšanas kārtības un tiešā predikāta attiecinājuma radītais ir primārs, jo, kā jau minēts nodaļā par attiecinājuma analogiju, primāri predikāts tiek attiecināts uz to lietu, pret ko tas attiecas tieši un uz kuru attiecinājumā šī predikāta nozīme ir skaidra un zināmi patiesa. Apzīmējot Dievu ar vārdiem, kas radīti, lai apzīmētu laicīgo pasauli, šo apzīmējumu nozīme nav skaidra un aptverama, tādēļ šķiet, ka Dievs tiek apzīmēts sekundāri. Tomēr par primāru predikāciju tiek arī teikts, ka tā tiek attiecināta primāri uz to, kas šo pilnību ietver visā tās nozīmē, ne tikai daļēji vai aiz kādas līdzības ar to, kas vārda nozīmi ietver pilnībā. No šīs puses skatoties, Dievs tiek apzīmēts primāri ar visiem predikātiem, kas apzīmē pilnības, jo Dievā viss pastāv pilnīgākā veidā, kā tā radītajā.

Ar attiecinājuma analogiju, kurā attiecības ir viens pret daudziem, nav iespējams apzīmēt Dievu, jo tad būtu nepieciešams kaut ko nostādīt kā primāru pret to, bet nav iespējams, ka Dievs būtu savā būtībā sekundārs.¹⁷⁰ Toties ar analogiju, kurā saistība ir vienam ar otru, ir iespējams predicēt arī Dievu, jo šajā gadījumā tiek predicētas divas lietas, no kurām viena tiek apzīmēta primāri, nevis primāri apzīmētais ir kāds trešais.¹⁷¹ Tā kā cilvēks iegūst zināšanas par Dievu no tā radītā, vārdi, kas tiek uz Dievu attiecināti, ir tādi, kuri primārā nozīmē attiecas pret materiālām lietām.¹⁷² Šo problēmu Akvīnas Toms atrisina ar primaritāti pēc būtības un primaritāti pēc zināšanām. Analogiskā predikācijā, kurā saistība ir viens ar

---

168 *Summa Theologiae* 1. 13. 2

169 **Ashworth E. J.** *Medieval Theories of Analogy*.

170 **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology*. P. 142

171 *Summa Contra Gentiles* 1. 32

172 *Summa Theologiae* 1. 13. 1

vienu, dažreiz primārais un sekundārais sakrīt ar dabu un realitāti, bet ir arī gadījumi, kuros nesakrīt. To, kas analogijā un valodā ir primārs un kas sekundārs, bieži nosaka kārtība, kādā tiek iegūtas zināšanas. Tas, kas ir primārs gan zināšanās, gan realitātē vai dabā, ir primārs gan pēc vārda nozīmes, gan pēc lietas dabas. Akvīnas Toms atgriežas pie piemēra par substanci un akcideni. Substance ir primāra dabā, jo tā ir akcidence cēlonis, gan arī zināšanās, jo substance ir iekļauta akcidence definīcijā. Esamība, kāda tā ir attiecībā pret substanci, tiek ievietota definīcijā vārdam esamība, kas tiek attiecināts pret akcideni.¹⁷³ Tātad esamība tiek predicēta par substanci primāri gan saskaņā ar tās dabu, gan saskaņā ar vārda nozīmi.

Citādāk ir piemērā par vārda veselīgs izmantošanu. Medicīniska mikstūra vai veselīgs ēdiens ir iemesls, kādēļ dzīvnieka ķermenis ir veselīgs, un cēlonis ir primārs pār rezultātu. Tomēr analogiskā predikācijā vārds veselīgs tiek predicēts par dzīvnieku primāri, saskaņā vārda nozīmi, jo mēs zinām veselīgumu pēc rezultāta, nevis pēc cēloņa, tātad primaritāte zināšanās un valodā atšķiras no tās, kas pastāv dabā.¹⁷⁴

Primārais ir tas, kas predikātu sevī ietver pilnīgākā veidā par sekundāro¹⁷⁵, un, tā kā Dievam viss piemīt pilnīgā mērā, tas vienmēr ir primārs savā dabā, bet ne pēc ceļa, kādā tiek iegūtas zināšanas. Piemēram, gan pret cilvēku, gan Dievu mēdz attiecināt vārdu gudrs. Kad predikāts gudrs tiek attiecināts pret Dievu, tam ir savādāka nozīme kā tad, ja tas tiktu attiecināts pret cilvēku. Cilvēks kļūst gudrs pieaugot, viņš tāds nav jau no dzimšanas un daži cilvēki tādi nekad nekļūst. Viņam ir iespējams arī šo predikātu pazaudēt, piemēram, aiz vecuma. Bet Dieva gadījumā predikāts gudrs nenozīmē kādu nejaušu īpašību, kas var tikt iegūta un pazaudēta, lai gan cilvēks nevar precīzi izzināt, kāda ir šī pilnīgā Dieva gudrība. Ja tiek teikts, ka Dievs ir gudrs, ar to pašu tiek teikts, ka Dievs ir gudrība. Tomēr šo Dieva gudrību cilvēkam nav iespējams izzināt, tādēļ cilvēks tiek saukts par gudru primāri, jo viņam šis vārds tādā nozīmē, kādā mēs to pazīstam, piemīt precīzākā mērā, lai gan Dieva gudrība ir cēlonis cilvēka gudrībai. Metafiziski Dievs ir primārs un cilvēks sekundārs, bet šajā konkrētajā analogiskajā predikācijā un no semantiskā skatpunkta, Dievs netiek apzīmēts ar šī predikāta tiešo nozīmi, ar tādu nozīmi, kādā cilvēks izprot apzīmējumu gudrs.¹⁷⁶

Metafiziski uz Dievu predikāti tiek attiecināti primāri visos gadījumos, nevis Dievs ir labs tādēļ, ka viņš rada labumu cilvēkos, bet gan labums cilvēkos ir dēļ tā, ka Dievs ir labs¹⁷⁷, un cēlonis ir primārs pār rezultātu. Tomēr, tā kā cilvēks iegūst zināšanas par Dievu no tā radītā, vārdi, kas tiek uz Dievu attiecināti, ir tādi, kuri primārā nozīmē attiecas pret

---

173 *Summa Theologiae* 1. 13. 10

174 *Summa Contra Gentiles* 1. 32

175 *Summa Theologiae* 1. 33. 3

176 **McInerney, R.** *Saint Thomas Aquinas.*

177 *Summa Theologiae* 1. 13. 2

materiālām lietām.¹⁷⁸ Dievs ir primārs savā būtībā un esamībā, bet pēc kārtības, kā mēs to izzinām, Dievs ir sekundārs tā radītajam, sekundārs pēc zināšanām.¹⁷⁹ Tādēļ arī Dievu, kurš tiek izzināts pēc viņa radītā, var aprakstīt sekundāri, lai gan tas neatbilst viņa dabai, kas vienmēr ir primāra. Tas, kas ar šiem vārdiem tiek apzīmēts, Dievam piemīt pienācīgāk, kā tā radītajam, lai gan tas, kādā veidā šie vārdi tiek saprasti, attiecas pret radīto tiešāk, kā pret Dievu.¹⁸⁰

---

178 *Summa Theologiae* 1. 13. 1

179 **Klubertanz, G. P.** *St. Thomas Aquinas on Analogy. Textual Analysis and Systematic Synthesis.* P. 68

180 *Summa Theologiae* 1. 13. 3

SECINĀJUMI

Šim bakalaura darbam tika izvirzīts mērķis izveidot Akvīnas Toma analogiskās predikācijas jēdziena sistemātisku aprakstu, izmantojot gan Akvīnas Toma darbus, gan viņa teorijas mūsdienu interpretācijas, kā arī apskatīt analogiskās predikācijas nozīmi un pielietojumu. Tas tika izdarīts, apskatot analogiskās predikācijas atšķirības no viennozīmīgas un daudznnozīmīgas predikācijas, izdalot trīs analogiskās predikācijas veidus un tos raksturojot, kā arī aprakstot analogiskās predikācijas pielietojumu un nozīmi attēlojot veidu, kādā tā tiek pielietota Dieva apzīmēšanā.

Analogiskajā predikācijā, atšķirībā no abiem pārējiem predikācijas veidiem, tiek ņemta vērā gan līdzība, gan atšķirība, kā arī citi apstākļi, tādi kā primaritāte un kauzalitāte. Piemēram, apskatot vārda veselīgs attiecināšanu, tiek ņemtas vērā kauzālās attiecības, predikāts veselīgs tiek attiecināts gan uz cēloni, gan rezultātu, lai gan pret tiem abiem šis vārds tiek attiecināts pavisam savādākā veidā.

Visi vārdi paši par sevi nedalās viennozīmīgajos, daudznnozīmīgajos un analogiskajos, to, pie kura veida tie pieder, nosaka konkrētais lietojuma gadījums. Piemēram, vārdu vilciens iespējams attiecināt viennozīmīgi uz elektrovilcienu un dīzeļvilcienu, daudznnozīmīgi uz elektrovilcienu un otas vilcienu, un analogiski uz elektrovilcienu un šī vilciena attēlojumu gleznā. Tas, pie kura veida predikācija tiek pieskaitīta, ir atkarīgs no skatpunkta, no kāda uz to raugās. Bieži, ja skatās tikai no loģikas skatpunkta, predikācija ir viennozīmīga, piemēram materiālas un nemateriālas substances pieder pie vienas dzimtas, tādēļ uz tām attiecināts vārds substance var būt ar vienu un to pašu nozīmi. Bet, ja skatās no metafizikas skatpunkta, uz tām attiecināts predikāts substance nevar būt ar vienu nozīmi, jo nemateriālās substances ir primāras pār materiālajām, tādēļ no šāda skatpunkta predikāts substance ir analogisks. Skatoties no loģikas viedokļa dzimtas tiek abstrahētas no reālās eksistences apstākļiem, kas tiek ņemti vērā analogiskās predikācijās.

Lai raksturotu analogisko predikāciju, tika apskatīts tās iedalījums trīs veidos vai aspektos. Šie veidi nav pilnībā nošķirti, tie var savā starpā pārklāties. Proporcionalitātes analogiju mēdz uzskatīt par vienīgo, īsto analogijas veidu, kā matemātiska proporcionalitāte tā ir arī senākais analogijas veids. Tā ir noderīga, skaidrojot Dieva un tā radītā attiecības pret kādu predikātu, kurš uz Dievu un tā radīto attiecas proporcionāli to būtībai. Tas parāda arī saikni starp radīto un Radītāju- lai gan uz tiem attiecināts predikāts netiek attiecināts ar vienu un to pašu nozīmi, to proporcijas attiecībā pret to būtībām ir līdzīgas. Ar tās palīdzību var

skaidrot galīgā un bezgalīgā attiecības ar to atribūtiem, radītajam tie piemīt ierobežoti, bet radītājam- bezgalīgi.

Attiecinājuma analogija ir tāda, ar kuras palīdzību tiek parādītas vairāku lietu attiecības pret kaut ko vienu. Pret vienu no šīm lietām predikāts tiek attiecināts primāri, pret pārējām- sekundāri. Primāri predikāts uz lietu attiecas, ja tas uz to tiek attiecināts tieši un pienācīgi, ja šī predikāta nozīme ir skaidri zināma. Sekundāri predikāts tiek attiecināts, ja tas pret lietu attiecas netieši, nepilnīgi vai arī predikāta nozīme nav skaidri zināma, vai to nav iespējams pilnībā aptvert. Šajā gadījumā līdzība ir kopīgajā apzīmējumā, bet atšķirība veidā, kādā šis apzīmējums tiek attiecināts- primāri vai sekundāri.

Līdzdalības analogijas pamats ir pieņēmums, ka radītais vienmēr ir līdzīgs radītājam, tā balstās uz kauzalitātes. Šī analogijas veida galvenie aspekti ir līdzdalība, imitācija un nevienlīdzība. Radītais imitē radītāju, tādēļ tas līdzdala radītāja pilnības, tomēr to pilnības tiem nepiemīt vienādā mērā, tās tiem piemīt nevienlīdzīgi.

Visnozīmīgākais analogiskās predikācijas lietojums Akvīnas Toma filosofiskajā teoloģijā ir tās izmantošana Dieva apzīmēšanā. Ar tās palīdzību viņš skaidro, kā Dieva dabas raksturojumi var būt patiesi un jēgpilni, ņemot vērā, ka cilvēkam nav iespējams Dievu uztvert tiešajā pieredzē. Lai varētu izprast, kādēļ Dieva apzīmēšanā tiek lietota tikai analogiskā predikācija, nepieciešams ņemt vērā gan atšķirības, gan līdzības, kas pastāv starp Dievu un tā radīto.

Atšķirības, ko Akvīnas Toms uzsver, balstās pavisam savādākajos esamības un attiecību ar atribūtiem veidos. Dievs ir vienots, vienkāršs, kas kontrastē ar radītā sadalītību. Dievā visas pilnības pastāv vienoti, visi tā atribūti piemīt tā būtībai, kamēr, kā ar līdzdalības analogiju tiek skaidrots, visam radītajam pilnības piemīt tikai ar līdzdalību Dieva pilnībās. Galvenā līdzība, kas pastāv starp radīto un Dievu, balstās kauzalitātē, kuras iezīme ir cēloņa līdzība ar rezultātu.

Analogiskā predikācija atrisina vairākas problēmas apzīmējumu attiecināšanā uz Dievu

1. kā iespējams Dievu aprakstīt, nenoliedzot ne atšķirību, ne līdzību starp radīto un radītāju. Šis jautājums tiek izskaidrots, raksturojot analogiskās predikācijas atšķirības no viennozīmīgas un daudznozīmīgas predikācijas.
2. kādā veidā uz Dievu var attiecināt burtiskus apzīmējumus, kas nav ne relatīvi, ne metaforiski
3. kā var apgalvot par Dievu ko apstiprinošu, ne tikai noliedzošu
4. kā uz Dievu var attiecināt vārdus, kas primāri attiecas pret tā radīto un kuru nozīmi, kad tie attiecināti pret Dievu, cilvēks nevar pilnībā aptvert.

Dievu nav iespējams klasificēt, ievietot kādā dzimtā vai sugā, līdz ar to viņu nav iespējams definēt. Tomēr ar analogiskas predikācijas palīdzību ir iespējams uz Dievu attiecināt arī tādus predikātus, kas primārā nozīmē attiecas uz tā radītā dzimtām. Analogiska predikācija ļauj pārkāpt dzimtu robežas. Ar tās palīdzību iespējams parādīt saistību, kāda pastāv starp būtiski atšķirīgām lietām

Ja pret Dievu attiecinātu daudznnozīmīgu predikāciju, tiktu ņemtas vērā radītā un radītāja atšķirības, bet ne to līdzība, kas nozīmētu, ka uz Dievu attiecināt jebko, ko var novērot tā radītajā, nav iespējams, jo daudznnozīmīgā predikācijā starp apzīmētajiem nav nekādas saistības. Toties, ja uz Dievu tiktu attiecināta viennozīmīga predikācija, tiktu noliegta Dieva transcendence. Tikai analogiska predikācija ļauj ņemt vērā gan atšķirīgos esamības veidus un nevienlīdzību, kas nepieciešami pastāv starp radīto un Dievu, gan nepieciešamo cēloņa un rezultāta līdzību, kas ir jebkādi Dieva apzīmēšanai pamatā.

Nav iespējams atbrīvoties no cilvēka uztveres un valodas ierobežojumiem, bet tas nenozīmē, ka par pilnīgu un bezgalīgu Dievu nav iespējams pateikt neko patiesu veidā, kas nav ne metaforisks, ne relatīvs. Ar analogiskās predikācijas palīdzību Akvīnas Toms atrisina jautājumu par patiesu predikātu attiecināšanu pret Dievu. Paskaidrojumā, kādēļ iespējams aprakstīt Dievu ar cilvēku valodas apzīmējumiem, kas nav spējīgi to adekvāti attēlot, analogiska predikācija ir nepieciešama, jo tā noliedz Dieva transcendenci, ņemot vērā ne tikai līdzību, bet arī atšķirību starp radītāju un radīto. Analogiskā predikācijā tiek ņemti vērā dažādie esamības veidi, būtības attiecības ar pilnībām, tas, vai būtība ir sadalīta, vai tā ir vienkārša. Līdz ar to ar analogijas palīdzību tiek paskaidrots gan, kā iespējams uz Dievu attiecināt apzīmējumus ne tikai relatīvi un metaforiski, bet arī burtiski. Burtiski tos iespējams attiecināt, jo tādas pilnības kā labs un esošs Dievam piemīt tā būtībā un, ņemot vērā atšķirību starp cilvēka labumu un Dieva labumu, ir iespējams šo vārdu attiecināt burtiski, jo tiek ņemts vērā tas, ka cilvēks nevar precīzi šo labumu saprast.

Analogiska predikācija pamato, kādēļ iespējams pateikt par Dievu ko apstiprinoši, ne tikai noliedzoši. Tas, ka Dievs ir vienkārša un vienota būtne, neliedz to aprakstīt ar sadalītās cilvēka domāšanas veidotās valodas palīdzību, jo, attiecinot pret to analogisku predikātu, netiek apgalvots, ka šī apzīmējuma nozīme pilnībā raksturo Dieva būtību. Cilvēka prāts izveido idejas par lietām, un šīs idejas ir tās, kuras pirmām kārtām apzīmē vārds, nevis lietas pašas. Cilvēks nav spējīgs izveidot pilnīgu Dieva ideju savā prātā, tādēļ tā tiek veidota sadalīta, jo Dievu kā cēloni viņa radītais imitē sadalītā veidā. Visas pasaulē atrodamās pilnības pastāv Dievā, tikai vienotā un neierobežotā veidā, tādēļ, kad Dievs tiek raksturots ar kādu vārdu, šis vārds attēlo tikai kādu aspektu no Dieva būtības. Tā kā ir zināms, ka

apzīmējumi uz Dievu tiek attiecināti tikai analogiski, prāts ņem vērā, ka tā veidotā sadalītā Dieva ideja neatbilst vienotajam un vienkāršajam Dievam. Tādējādi ir iespējams Dievu aprakstīt arī apstiprinoši, parādot ne tikai to atšķirību, kā tas ir noliedzošu apzīmējumu gadījumā, bet parādot arī līdzību. Ar analogiskas predikācijas palīdzību ir iespējams raksturot lietas ar vārdiem, kuru nozīme netiek līdz galam izprasta attiecinājumā pret kādu lietu, kas nav dota cilvēka tiešajā pieredzē.

Akvīnas Toms skaidro, kādēļ iespējams attiecināt tādus vārdus uz Dievu, kuru primārā un tiešā nozīme attiecas uz tā radīto, ar dažādajiem veidiem, kādos tiek skatīts tas, kas ir primārs un kas sekundārs. Ja primaritāte tiek noteikta pēc būtības un metafiziski, Dievs vienmēr ir primārs, bet tad, ja tā tiek noteikta pēc zināšanu secības un tā, uz kuru no iesaistītajām lietām predikāts attiecas tiešāk un pienācīgāk, vārds primāri tiek attiecināts uz Dieva radīto. Tomēr netiek noliegta Dieva primaritāte, jo visas pilnības vienmēr pastāv Dievā pilnīgākā un tiešākā veidā, kā tās pastāv tā radītājā, tādēļ primāri uz radīto attiecas tikai vārdi un idejas, ne to nozīmes kādas tās ir realitātē. Tas, kā lietas tiek apskatītas prāta veidotajās idejās, ne vienmēr sakrīt ar to, kā šo ideju apzīmētās lietas pastāv realitātē.

Akvīnas Toms piedāvā racionālu un pamatotu izskaidrojumu, kādēļ un kādā veidā iespējams attiecināt uz Dievu cilvēku radītus vārdus, kas tomēr nav spējīgi adekvāti izteikt tā būtību. Viņš ir izdalījis lielākās atšķirības starp radītāju un radīto, kā arī parādījis to nepieciešamo saistību, kas ir pamatojums, kādēļ ir nepieciešams pielietot tieši analogisku predikāciju Dieva raksturošanā. Viņš izceļ atšķirību, kādā veidā radītais un radītājs ir saistīti ar saviem atribūtiem, tātad vienlaicīgi arī ar apzīmējumiem, kā arī līdzību, kas nepieciešami pastāv cēloņa un rezultāta starpā, un kas pamato cilvēku valodas vārdu attiecināšanu arī uz Dievu.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Avoti

1. **Aristotle** *The Metaphysics: Books I- IX*. London: Harvard University Press, 1996
2. **Aristotle** *Metaphysics. Books 10- 14. Oeconomica. Magna Moralia*. London: Loeb Classical Library, 1982.
3. **Aristotle** *The Categories. // Aristotle Volume I Categories. On Interpretation. Prior Analytics*. London: Harvard University Press, 1962.
4. **St. Thomas Aquinas** *Compendium of Theology*. St. Louis & London: B. Herder Book Company, 1947. (*Compendium Theologiae*)
5. **St. Thomas Aquinas** *Of God and His Creatures*. Westminster: The Carroll Press, 1950. (*Summa Contra Gentiles*)
6. **St. Thomas Aquinas** *Summa Theologica*. New York: Bezinger Bros, 1947. (*Summa Theologiae*)
7. **St. Thomas Aquinas** *The Principles of Nature*. St. Paul, Minnesota: North Central Publishing Company, 1951. (*De Principiis Naturae*)
8. **St. Thomas Aquinas** *The Trinity and the Unicity of the Intellect*. St. Louis: B. Herder Book Company, 1946. (*Super Boethium de Trinitate*)
9. **St. Thomas Aquinas** *Truth*. Indianapolis, Indiana: Hackett Publishing Company Inc, 1994. (*Questiones Disputatae de Veritate*)

Sekundārā literatūra

1. **Blanchette, O.** *Analogy and the Transcendental Properties of Being as the Key to Metaphysical Science. // The Saint Anselm Journal*. Vol. 2 No. 2, 2005.
2. **Klubertanz, G. P.** *St. Thomas Aquinas on Analogy. Textual Analysis and Systematic Synthesis*. Chicago, Loyola University Press, 1960.
3. **Maurer, A.** *Being and Knowing. Studies in Thomas Aquinas and Later Medieval Philosophers*. Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 1990.
4. **Montagnes, B.** *The Doctrine of the Analogy of Being according to Thomas Aquinas*. Milwaukee: Marquette University Press, 2004.
5. **Phelan, G. B.** *Saint Thomas and Analogy. Aquinas Lecture*. Milwaukee: Marquette

- University Press, 1941.
6. **Reed, J. L.** *The Temporal's "Presentness" to Divine Eternity in Thomas Aquinas.* // *Proceedings of the Society for Medieval Logic and Metaphysics*, Volume 2, 2002.
  7. **Rocca G. P.** *Speaking the Incomprehensible God. Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology.* Washington, D. C: The Catholic University of America Press, 2004.
  8. **Stammberger, R. M. W.** *On Analogy: an Essay Historical and Systematic.* New York: Peter Lang Publishing Group, 1995.
  9. **Theron, S.** *Metaphysical Analogy.* // *Proceedings of the Society for Medieval Logic and Metaphysics*, Volume 2, 2002.
  10. **Te Velde, R.** *Aquinas on God. The 'Divine Science' of the Summa Theologiae.* Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2006
  11. **Wippel, J. F.** *Metaphysics.* // **Kretzmann, N., Stump, E. (eds.)** *The Cambridge Companion to Aquinas.* Cambridge: Cambridge University Press, 1993.

Materiāli internetā

1. **Ashworth, E. J.** *Medieval Theories of Analogy.* // <http://plato.stanford.edu/entries/analogy-medieval/> (skatīts 11. 11. 2011)
2. **McInerney, R.** *Saint Thomas Aquinas.* // <http://plato.stanford.edu/entries/aquinas/#ThoAri> (skatīts 3. 05. 2012)
3. **Ross, J. F.** *Analogy.* // <http://www.sas.upenn.edu/~jross/analogy.htm> (skatīts 10. 05. 2012)
4. **Ross, J. F.** *Portraying Analogy.* // <http://www.sas.upenn.edu/~jross/portrayinganalogy.htm> (skatīts 10. 05. 2012)
5. *The Canons of the Fourth Lateran Council* // <http://www.fordham.edu/halsall/basis/lateran4.asp> (skatīts 15. 12. 2011.)

Bakalaura darbs „Analoģiskās predikācijas jēdziens Akvīnas Toma filozofiskajā teoloģijā” izstrādāts LU Vēstures un filozofijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Māra Ezera /

/ 28.05.2012.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai:

Vadītājs: lektors Edgars Narkēvičs

Recenzente: Dr. Phil. Māra Kiope

Darbs iesniegts 28.05.2012.

Metodiķe:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē:

Komisijas sekretārs: